

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU
NAUKI W SŁUŻBIE SPOŁECZEŃSTWA W SYTUACJACH
PANDEMII I ZAGROŻEŃ Z NIĄ ZWIĄZANYCH
(Z PERSPEKTYWY DIAGNOZ NAUKOWYCH,
EKSPERCKICH I OBYWATELSKICH)

25– 26 czerwca, 2021

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU

**„Nauki w służbie społeczeństwa w sytuacjach pandemii i zagrożeń z nią związanych
(z perspektywy diagnoz naukowych, eksperckich i obywatelskich)”**

25– 26 czerwca, 2021

Komitety organizacyjny:

prof. dr hab. Joanna Kurczewska (członek korespondent PAU, IFiS PAN)

dr hab. Dariusz Wojakowski, profesor AGH

dr hab. Hanna Bojar, prof. IFiS PAN (wicedyrektor IFiS PAN)

dr hab. Wojciech Misztal (IPSIR UW)

dr Marcin Galent (Instytut Studiów Europejskich UJ)

Krótki opis konferencji

Konferencja będzie składała się z pięciu sesji problemowych. Na piątek (25 czerwca) zaplanowaliśmy: dwa wykłady wprowadzające: przedstawiciela nauk przyrodniczych oraz przedstawiciela nauk humanistycznych i społecznych; dwie sesje tematyczne: sesja I będzie zawierała prezentacje zespołowych, w większości interdyscyplinarnych, projektów badawczych dotyczących różnych wymiarów pandemii. Sesja II dotyczy problematyki pandemii z perspektywy nauk przyrodniczych (wykład oraz wystąpienia).

Sobotnie sesje tematyczne prowadzone przez przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych będą poświęcone tematyce pandemii, jej uwarunkowaniom społecznym, kulturowym i politycznym. Zaplanowaliśmy krótkie prezentacje problemowe i dyskusje panelowe. Będą brać w nich udział, zwłaszcza w dyskusjach panelowych, oprócz naukowców również eksperci i działacze społeczni, zaangażowani w różne formy diagnozowania pandemii i innych zagrożeń cywilizacyjnych (przy współpracy z praktykami).

Na zakończenie konferencji dyskutować będziemy o współpracy naukowców z różnych dziedzin, ekspertów i praktyków. Spróbujemy zarysować program współpracy badawczej i eksperckiej w zakresie problematyki pandemii i innych zagrożeń.

Komisja Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU

„Nauki w służbie społeczeństwa w sytuacjach pandemii i zagrożeń z nią związanych
(z perspektywy diagnoz naukowych, eksperckich i obywatelskich)”

PROGRAM	
25 czerwca 2021 (piątek)	
9.45–10:00 Rejestracja online	
Otwarcie konferencji	
10.00 – 10.20	Prof. dr hab. Andrzej Białas Powitanie w imieniu władz Komisji Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU: Prof. dr hab. Zygmunt Kolenda, były przewodniczący Komisji prof. dr hab. Michał Praszałowicz, przewodniczący Komisji W imieniu komitetu organizacyjnego: prof. dr hab. Joanna Kurczewska
10.20 – 10.50	I wykład wprowadzający: Prof. dr hab. Inż. Stanisław Nagy (Wydział WNiG AGH): <i>Europejski Zielony Ład i kontrowersje z nim związane</i>
10.50 – 11.20	II wykład wprowadzający: Prof. dr hab. Piotr Sztompka (Instytut Socjologii UJ): <i>Zaufanie i ryzyko w czasach zarazy</i>
11.20 – 11.35	Przerwa kawowa
Sesja I: Nauki w Polsce, instytucje naukowe, duże projekty badawcze (krótkie prezentacje najważniejszych zadań oraz wniosków z badań) Moderatorzy: prof. dr hab. inż. Stanisław Nagy (AGH), dr hab. Dariusz Wojakowski, prof. AGH	
11.35 – 11.55	Dr Jan Kisielewski (Wydział Fizyki, UwB): <i>Modelowanie epidemii COVID-19 w Polsce</i>
11.55 – 12.15	Prof. dr hab. Krzysztof Pyrc (Małopolskie Centrum Biotechnologii UJ), wiceprzewodniczący Interdyscyplinarnego Zespołu ds. COVID-19 przy Prezesie PAN: <i>SARS-CoV-2: pochodzenie, zmienność i konsekwencje na przyszłość</i>
12.15 – 12.35	Prof. dr hab. Maria Halamska (IRWiR PAN): <i>Spółeczności lokalne wobec pandemii</i>
12.35 – 12.55	Dr hab. Agnieszka Chłoń-Domińczak, prof. SGH (Instytut Statystyki i Demografii): <i>Seniorzy w okresie pandemii – badanie SHARE Corona</i>
12.55–14.00	Przerwa na lunch
14.00– 14.20	Prof. dr hab. Jerzy Hausner (Przewodniczący Rady Programowej OEES, Fundacja GAP): <i>Państwo i my. Osiem grzechów głównych Rzeczypospolitej – stan pandemiczny</i>

14.20– 14.40	Dr hab. Arkadiusz Karwacki, profesor UMK (Instytut Socjologii): <i>Nowe warunki – okrzepłe problemy. Jakość życia Polaków w czasie I fali pandemii w świetle pamiętników</i>
14.40– 15.00	Prof. dr hab. Marek Krajewski, dr Maciej Frąckowiak, mgr Piotr Luczys (Wydział Socjologii UAM): <i>Próbując odzyskać sprawczość. Wielkomięskie klasy średnie wobec pandemii. Wybrane rezultaty badań „Życie codzienne w czasie pandemii”</i>
15.00– 15.20	Dr hab. Wiesław Gumuła, profesor UJ (Instytut Socjologii UJ): <i>Finansjalizacja w czasie pandemii</i>
15.20– 15.50	Dyskusja ogólna
15.50 – 16.05	Przerwa kawowa
Sesja II: Nauki przyrodnicze w czasie i wobec pandemii COVID– 19 Moderatorzy: prof. dr hab. inż. Janusz Szmyd (WEiP AGH), dr Karolina Cynk (INS UR)	
16.05 – 16.25	Prof. Tadeusz W. Patzek (King Abdullah University of Science and Technology (KAUST): <i>Jak odnawialny jest rozwój krajów świata oceniany przez oktagony indeksów środowiskowych, energetycznych i społecznych?</i>
16.25– 16.45	Prof. dr hab. Piotr Skubała (Wydział Nauk Przyrodniczych, Instytut Biologii, Biotechnologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski): <i>Po pierwsze – bioróżnorodność. Misja nauki w czasie pandemii</i>
16.45 – 17.05	Dr hab. inż. Zbigniew Karaczun, profesor SGGW (Katedra Ochrony Środowiska i Dendrologii), Jakub Bojanowski (SGGW): <i>Stan środowiska w czasie pandemii: Czy pandemia uratuje przyrodę?</i>
17.05 – 17.25	Dr hab. Jakub Piwowarski (Microbiota Lab, Warszawski Uniwersytet Medyczny): <i>Kształcenie medyczne w czasie pandemii COVID-19. Rola zawodów medycznych w budowaniu społecznej recepcji pandemii</i>
17.25–17.45	Prof. dr hab. n. med. Anna Wilmowska-Pietruszyńska (Uczelnia Łazarskiego): <i>Niepełnosprawność w czasie pandemii COVID-19 – wytyczne WHO i MOP</i>
17.45–18.05	Ogólna dyskusja

26 czerwca 2021 (sobota)	
9.45–10:00 Rejestracja online	
Sesja III. Nauki humanistyczne i nauki społeczne wobec złożoności świata – diagnozy ogólne i słowniki pojęciowe w sytuacji zagrożeń cywilizacyjnych i społecznych Moderatorki: prof. dr hab. Joanna Kurczewska (IFiS PAN, PAU), dr hab. Agnieszka Kolasa-Nowak, profesor UMCS	
10.00–10.05	Otwarcie sesji
Część I. W kręgu problemów antropocenu	
10.05–10.20	Prof. Ewa Bińczyk (Wydział Filozofii i Nauk Społecznych UMK): <i>Paradoksy antropocenu? Myśl społeczna a wyzwania antropocenu</i>
10.20–10.35	Prof. Radosław Markowski (Uniwersytet SWPS): <i>Antropocen: O konieczności paradygmatycznego zwrotu w naukach społecznych</i>
Część II. Dyskusja panelowa: nauki humanistyczne wobec współczesności – wyzwania teoretyczne i społeczne	
10.35–11.15	<u>I runda: Wyzwania teoretyczne, różne oferty interpretacyjne:</u> Dr Dariusz Brzeziński (IFiS PAN): <i>Historia i utopia w dobie antropocenu</i> Dr Piotr Filipkowski (IFiS PAN, CBH PAN): <i>Wobec złożoności świata – między historią środowiskową a antropologią niemożności</i> Dr Wojciech Doliński (Instytut Socjologii, UW): <i>Katastrofa naturalna a kryzys wewnętrzny. O trudzie badania związków jednostki i wspólnoty</i> Dr hab. Karolina Wigura (Wydział Socjologii UW): <i>Pandemia jako doświadczenie utraty i żałoba</i>
11.15–11.45	<u>II runda: Pandemia COVID-19 w doświadczeniu jednostki:</u> Dr hab. Małgorzata Bogunia-Borowska, prof. UJ (Instytut Socjologii): <i>Doświadczenie zmiany w czasie pandemii – perspektywa fenomenologiczna</i> Mgr Anna Szarzyńska (Instytut Socjologii UJ): <i>Czy walcząc z wirusem bierzemy pod uwagę przegraną? Refleksje na temat śmierci w czasach pandemii COVID-19</i> Dr hab. Marek Rembierz, profesor UŚ (Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji): <i>Stan pandemii jako doświadczenie duchowe</i>
11.45–12.00	Przerwa kawowa
Sesja IV. Nauki społeczne w czasie i wobec pandemii – diagnozy i rekomendacje Moderatorzy: dr hab. Hanna Bojar, profesor IFiS PAN, dr Marcin Galent (Instytut Studiów Europejskich UJ)	
12.00– 12.15	Dr hab. Łukasz Afeltowicz, profesor AGH (Wydział Humanistyczny), dr hab. Michał Wróblewski, profesor UMK (Wydział Filozofii i Nauk Społecznych): <i>Epidemie w perspektywie socjologii i antropologii: co</i>

	<i>wiedzieliśmy przed pandemią COVID-19, czego dowiedzieliśmy się dzięki niej</i>
12.15– 12.30	Prof. dr hab. Jacek Kurczewski (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW): <i>Państwo i pandemia</i>
12.30 – 12.45	Dr hab. Franciszek Czech, dr Paweł Ścigaj (Instytut Studiów Międzykulturowych UJ): <i>Głęboka nieufność w Polsce okresu pandemii COVID-19. Badania teorii spiskowych jako narzędzie diagnozy społeczno-politycznej</i>
12.45– 13.00	Dr hab. Bożena Gierat-Bieroń, dr hab. Kinga Anna Gajda (Instytut Studiów Europejskich UJ): <i>Sektor kultury wobec pandemii Covid-19. Sukcesy i porażki samorządowych strategii wsparcia a kwestia solidarności społecznej</i>
13.00– 13.15	Dr Tomasz Sobierajski (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW): <i>Postawy Polaków wobec szczepień przeciwko COVID-19 w sytuacji pandemii</i>
13.15– 14.15	Przerwa na lunch
Sesja V. Panelowa. Eksperti i praktycy w dobie pandemii [rekomendacje "oddolne" praktyków dla ekspertów i uczonych] Moderatorzy: dr hab. Wojciech Misztal (Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW), prof. dr hab. Jacek Kurczewski (ISNS UW)	
14.15–14.30	Dr Artur Kościański (IFiS PAN): <i>„Epidemia kocha chaos...” – [Post]konfucjańskie społeczeństwo Tajwanu w walce z epidemią COVID-19</i>
14.30–14.45	Dr Piotr Kocyba (TU Chemnitz): <i>Pandemia COVID-19 i społeczeństwo obywatelskie w Niemczech</i>
14.45– 15.00	Zastępca Burmistrza Miasta i Gminy Pleszew Izabela Świątek: <i>Edukacja w dobie pandemii</i>
15.00– 15.15	Płk Marek Pietrzak, rzecznik prasowy, szef Oddziału Komunikacji Strategicznej w Dowództwie Wojsk Obrony Terytorialnej: <i>Wsparcie państwa w walce z epidemią COVID-19</i>
Zamiast zakończenia: Pytania i komentarze na temat programów badawczych i społecznych Moderatorzy: prof. dr hab. Joanna Kurczewska (IFiS PAN), dr hab. Dariusz Wojakowski, profesor AGH	
15.15– 16.15	Dr hab. Andrzej Kulig, profesor UJ (Wydział Prawa i Administracji UJ), I Zastępca Prezydenta Miasta Krakowa ds. Polityki Społecznej i Komunalnej: <i>Kraków w dobie pandemii</i> Dyskusja panelowa członków Komitetu Organizacyjnego: dr hab. Dariusz Wojakowski, profesor AGH dr hab. Hanna Bojar, prof. IFiS PAN (wicedyrektor IFiS PAN) dr hab. Wojciech Misztal (Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW) dr Marcin Galent (Instytut Studiów Europejskich UJ) prof. dr hab. Joanna Kurczewska (IFiS PAN, PAU).
16.15–16.45	Ogólna dyskusja

ABSTRAKTY

Wykłady wprowadzające:

- Prof. dr hab. Inż. Stanisław Nagy (Wydział WNiG AGH)

Europejski Zielony Ład i kontrowersje z nim związane.

Specjalny raport IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) dotyczący zmian klimatycznych z roku 2018 wskazuje na podniesienie się temperatury o ok. 0.87 oC w latach 2006-2015. Prognozowany jest wzrost średniej temperatury o 0.2oC na każdą dekadę w najbliższej przyszłości. Istnieje też prognoza o możliwej zmianie temperatury o 1.5oC w stosunku do roku 1900 już w okresie 2032-2052. Stąd pojawiają się nawoływania odnośnie natychmiastowych działań związanych z obniżeniem emisji CO₂ w celu ratowania świata. W roku 2015 w Paryżu rządy zobowiązały się do gwałtownej redukcji emisji CO₂ i wprowadzenia gospodarki zeroemisyjnej w roku 2050. Cel postawiony – jest ambitny i trudny do wykonania, jeżeli nie niemożliwy. Unia Europejska jako odpowiedź na porozumienie paryskie z 2015 przedstawia strategię dochodzenia do neutralności klimatycznej w roku 2050.

Program „Zielony Ład” zakłada głęboką dekarbonizację wszystkich sektorów gospodarki, w szczególności dekarbonizację energetyki, która docelowo ma być „neutralna klimatycznie” w oparciu o technologie odnawialnych źródeł energii (OZE), równocześnie dostarczając w sposób bezpieczny/stabilny przystępną cenowo energię. „Zielony Ład” zakłada dekarbonizację transportu,

w tym głównie transportu miejskiego. Zakłada się zwiększenie roli samochodów elektrycznych, a także proponuje się wdrażanie produkcji i stosowania alternatywnych paliw o zmniejszonej emisji CO₂. Strategia UE zakłada wspieranie rozwoju sieci wodorowych i technologii CCUS (wychwytu, transportu, utylizacji i sekwestracji CO₂), magazynowania energii oraz integracji sektorów gazowych i energetycznych. Strategia przemysłowa UE zakłada dekarbonizację energochłonnych gałęzi przemysłu, takich jak stal, chemikalia i cement. Zakłada się zmniejszenie emisji CO₂ w ciepłownictwie poprzez renowację budynków i mieszkań. Nowa strategia wspiera „liderów w dziedzinie klimatu i zasobów” w celu opracowania komercyjnych zastosowań przełomowych technologii niskoemisyjnych. Jednym z przykładów jest wsparcie UE dla przełomowych technologii czystej stali. Standardowa metodologia oceny „zielonych deklaracji” produktów ma wspierać proces transformacji. UE ma też plan działania na rzecz zerowego zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby w celu ochrony obywateli ekosystemów UE. Autor przedstawia założenia programu „Green Deal” i ocenia jego możliwości wdrożenia w EU w najbliższych trzydziestu latach.

Biogram

Stanisław Nagy ukończył Wydział Wiertniczo-Naftowy (obecnie Wiertnictwa, Nafty i Gazu) Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w roku 1984, w roku 2013 otrzymał tytuł profesora. Od roku 2020 jest członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk. Obecnie zatrudniony jest na stanowisku profesora w Katedrze Inżynierii Gazowniczej WWNIG AGH, której jest kierownikiem. Równocześnie pełni przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej Inżynierii Środowiska, Górnictwa i Energetyki AGH. Pełni też funkcję sekretarza Komisji Zagrożeń Cywilizacyjnych PAU oraz jest członkiem Komisji Nauk Technicznych PAU. Jest też członkiem Komitetu Górnictwa PAN, a także Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN oraz Komitetu Problemów Energetyki PAN. Od roku 2019 pełni funkcję przewodniczącego Sekcji Polskiej Society of Petroleum Engineers. Jest członkiem komitetu „Strategy” oraz „Exploration & Production” International Gas Union. Główne kierunki działalności naukowej obejmują termodynamikę gazu ziemnego i ropy naftowej, inżynierię złóż ropy oraz gazu, inżynierię złóż geotermalnych, inżynierię i ochrona środowiska. Jest autorem i współautorem ponad 200 publikacji.

■ Prof. dr hab. Piotr Sztompka (Instytut Socjologii UJ)

Zaufanie i ryzyko w czasach zarazy

Pandemia to szczególny rodzaj niepewności i zagrożenia. Ma ono charakter biologiczny (przyrodniczy), a dotyka społeczeństwo: jednostki i zbiorowości. Wyróżnia się od innych zagrożeń globalnym charakterem (nie zna granic), uniwersalnością (nie zna różnic klasowych, warstwowych czy środowiskowych), skalą i szybkością rozprzestrzeniania się (od setek do milionów ofiar), tajemniczością (przyczyny, mechanizm i konsekwencje są dopiero odkrywane przez ekspertów), brakiem skutecznego panaceum (znane leki są nieskuteczne), maksymalnym stopniem niebezpieczeństwa, jakie przynosi (choroba o dramatycznym przebiegu, a często śmierć), poczuciem bezsilności (gdy indywidualna obrona jest niemożliwa).

Typową ludzką strategią radzenia sobie z niepewnością, zagrożeniami i bezsilnością jest zaufanie kierowane do tych, którzy mogą ryzyko zmniejszyć i opanować. Mówiąc metaforycznie: „zaufanie to pomost nad morzem niepewności”. W przypadku pandemii zaufanie kierowane jest do trzech adresatów: (a) do rządzących władnych podejmować decyzje na temat funkcjonowania społeczeństwa,

które mogą zmniejszyć zagrożenie, (b) do nauki, a zwłaszcza medycyny, mogącej poznać mechanizmy choroby, wynaleźć leki czy szczepionki, a także podjąć doraźną pomoc terapeutyczną, (c) do współobywateli, że wykażą się solidarnością i odpowiedzialnością wobec innych.

Wiarygodność tych trzech adresatów w spełnieniu kierowanych do nich oczekiwań bywa bardzo różna. Dopiero gdy we wszystkich trzech wymiarach uzyskuje znaczny poziom, redukcja ryzyka i przywracanie normalnego funkcjonowania społeczeństwa staje się możliwe.

Biogram

Prof. dr hab. Piotr Sztompka jest emerytowanym profesorem UJ i czynnym profesorem Wyższej Szkoły Europejskiej im. J. Tischnera. Jest członkiem rzeczywistym PAN, członkiem czynnym PAU oraz dwóch akademii zagranicznych. Posiada cztery doktoraty h.c. oraz tytuł profesora honorowego UJ. W latach 2002-2006 był z wyboru Prezydentem International Sociological Association (ISA). Ostatnio opublikował Słownik Socjologiczny: 1000 pojęć (2020), oraz Socjologia: Wykłady o społeczeństwie (2021).

Sesja I:

- Dr Jan Kisielewski (Wydział Fizyki, UwB)

Modelowanie epidemii COVID-19 w Polsce

Zaprezentowany zostanie model matematyczny do prognozowania przebiegu pandemii COVID-19 w Polsce, rozwinięty i działający w Interdyscyplinarnym Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego UW. Jest to model typu agentowego, w którym wirtualne społeczeństwo, odtwarzające rzeczywistą strukturę socjo-demograficzną, oddziałuje ze sobą w różnych kontekstach (rodzina, praca, szkoła, ulica, itp.). Takie podejście pozwala na badanie różnych mechanizmów rozprzestrzeniania się epidemii, a także na testowanie różnych wariantów obostrzeń, jak zamykanie szkół czy ograniczanie mobilności. Możliwe jest również tworzenie prognoz długoterminowych.

Biogram

Dr Jan Kisielewski - Adiunkt na Wydziale Fizyki na Uniwersytecie w Białymstoku. Zajmuje się badaniem statycznych i dynamicznych właściwości nanostruktur magnetycznych, wykorzystując techniki eksperymentalne oraz symulacje mikromagnetyczne. Należy do zespołu modelu epidemiologicznego Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie prowadzi analizę danych i wewnętrznych właściwości modelu.

- Prof. dr hab. Krzysztof Pyrc (Małopolskie Centrum Biotechnologii UJ), wiceprzewodniczący Interdyscyplinarnego Zespołu ds. COVID-19 przy Prezesie PAN

SARS-CoV-2: pochodzenie, zmienność i konsekwencje na przyszłość

Brak abstraktu.

Biogram

Wirusolog. Absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego (tytuł magistra), Uniwersytetu Amsterdamskiego (stopień doktora), Uniwersytetu Łódzkiego (habilitacja). W styczniu 2019 otrzymał tytuł profesora nauk biologicznych. Specjalizuje się w wirusologii, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów zakażenia oraz opracowaniem nowych strategii terapeutycznych przy zakażeniach wirusowych ludzi i zwierząt. Twórca i Kierownik Pracowni Wirusologii w Małopolskim Centrum Biotechnologii UJ. Certyfikowany project manager. Lider grupy badawczej Virogenetics, opiekun i promotor studentów i doktorantów. Autor ponad 100 publikacji w takich czasopismach jak Nature Medicine, Science Translational Medicine, PNAS, PLoS Pathogens, Journal of Virology czy Science Signalling, które były cytowane w literaturze światowej prawie cztery tysiące razy (h=26 WoS; h=36 Google Scholar). Recenzent i ekspert w instytucjach finansujących naukę w Polsce i na świecie (Horyzont2020, ERC, FNP, NCN i inne). Autor kilkunastu zgłoszeń patentowych i patentów, na podstawie których powstały już 2 firmy spin-off (Acatavir oraz StartIt Vet). Laureat licznych nagród i wyróżnień przyznanych m.in. przez: tygodnik "POLITYKA" (2008), Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2012, 2020), Holenderskie Towarzystwo do spraw Chorób Zakaźnych (2008), firmę GlaxoSmithKline BV (2008), Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (2006), European Society for Virology (2010), American Society for Virology (2010), Fundację na rzecz Nauki Polskiej (2008), Komitet Mikrobiologii PAN (2014, 2019) i Rektora UJ (2018, 2014, 2013, 2011).

Kierownik i koordynator licznych grantów badawczych, m.in. w ramach programu Horyzont2020, IMI2, European Cooperation in Science and Technology, NCN, FNP, NCBIR oraz MNiSW, a także grantów finansowanych przez podmioty komercyjne.

W 2020 członek zespołu doradczego Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego „do spraw działań związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19”. Zastępca przewodniczącego zespołu doradczego ds. COVID-19 przy prezesie PAN i członek rady programowej inicjatywy Nauka przeciw Pandemii. Członek Rady Medycznej przy Prezesie Rady Ministrów. Członek Rady ds. Ochrony Zdrowia. Ekspert Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji – AOTMiT w zakresie diagnostyki terapii SARS-CoV-2.

- Prof. dr hab. Maria Halamska (IRWiR PAN)

Społeczności lokalne wobec pandemii

W wystąpieniu zostaną główne wnioski z badań „Wiejskie okruczości pandemii”, rozpoczętych 1 kwietnia 2020 r. Przyjmując założenia, że społeczny odbiór i badań „konsekwencje pandemii będą inne na wsi niż w miejskich aglomeracjach, interdyscyplinarny zespół obserwował reakcje ludzi na działania - trafne lub nie - zmierzające do przeciwdziałania pandemii. Przedstawione zostaną m. innymi zmiany postaw wobec pandemii w 2020r., zróżnicowanie jej występowania na obszarach wiejskich, samoorganizację na poziomie gmin (instytucje samorządowe vs państwowe) i społeczności lokalnych, rolę Kościoła katolickiego. Niektóre elementy tych badań są kontynuowane.

Biogram

Prof. dr. hab. Maria Halamska, socjolożka, kierowniczka Zakładu Socjologii Wsi w IRWiR PAN. Interesuje się różnymi formami zmian społecznych na wsi, nie tylko polskiej - od dekolokalizacji rolnictwa po zmiany struktury społeczno-zawodowej. Pod jej współ-redakcją ukazała się trzutomowa monografia „Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi” (2018 -2021), jest autorką „Studiów na strukturę społeczną wiejskiej Polski. T.3. Świadomościowe korelaty struktury społecznej” (2018) oraz syntezy „Ciągłość i zmiana. Wieś polska 1918-2018. W poszukiwaniu źródeł teraźniejszości” (2020) za którą otrzymała w tym roku Nagrodę Historyczną tygodnika „Polityka”. Prof. dr. hab. Piotr Sztompka (Instytut Socjologii UJ).

- Dr hab. Agnieszka Chłóń-Domińczak, prof. SGH (Instytut Statystyki i Demografii)

Seniorzy w okresie pandemii – badanie SHARE Corona

Badanie Zdrowia, Starzenia się Populacji i Procesów Emerytalnych „SHARE 50+ w Europie” jest międzynarodowym panelowym badaniem ankietowym, prowadzonym od 2004 roku wśród osób w wieku 50 lat i więcej. Gromadzone w badaniu informacje obejmują dane dotyczące zdrowia, statusu społeczno-ekonomicznego oraz sieci społecznych i rodzinnych osób w wieku 50 lat lub starszych. Do tej pory przeprowadzono osiem rund badania „SHARE 50+ w Europie” i obecnie badanie obejmuje wszystkie kontynentalne kraje UE oraz Szwajcarię i Izrael.

Wybuch pandemii COVID-19 w 2020 roku nastąpił w środku zbierania danych ósmej rundy badania „SHARE 50+ w Europie”. W marcu tego roku prace terenowe musiały zostać zawieszone we wszystkich krajach uczestniczących. Do tego czasu zostało przeprowadzone około 70 procent wywiadów w próbie panelowej i 50 procent wywiadów z prób odmładzających, wśród wszystkich krajów biorących udział w badaniu.

Troska o zdrowie respondentów i ankieterów uniemożliwiła dalsze zbieranie danych tradycyjną metodą wywiadów bezpośrednich. Aby móc wznowić prace w terenie, podjęto decyzję o realizacji wywiadów telefonicznych (CATI). W tym celu został opracowany specjalny kwestionariusz, obejmujący te same tematy co zwykły kwestionariusz SHARE - ale znacznie skrócony i ukierunkowany na sytuację życiową osób w wieku 50 lat i więcej w czasie trwania epidemii COVID-19. Badanie w Polsce objęło około 3 tys. osób. Prace w terenie, w większości krajów biorących udział w badaniu, rozpoczęły się w drugim tygodniu czerwca i trwały do drugiego tygodnia sierpnia.

Badanie jest interdyscyplinarne i objęło następujące tematy.

- Zdrowie i zachowania zdrowotne - Ogólny stan zdrowia przed i po wybuchu epidemii COVID-19, stosowanie środków bezpieczeństwa (np. dystans społeczny, noszenie maseczki);
- Zdrowie psychiczne - Lęk, depresja, problemy ze snem i poczucie osamotnienia, przed i po wybuchu epidemii COVID;
- Infekcje i opieka zdrowotna - Objawy związane z COVID-19, badanie SARS-CoV-2 i hospitalizacja, rezygnacja z leczenia, zadowolenie z leczenia;

- Zmiany w pracy i sytuacji ekonomicznej - Bezrobocie, zamykanie firm, praca w domu, zmiany w godzinach pracy i dochodach, wsparcie finansowe;
- Sieci społeczne - Zmiany w kontaktach osobistych z rodziną i przyjaciółmi, udzielona i otrzymana pomoc, udzielona i otrzymana opieka osobista.

Wyniki pokazują zróżnicowanie zachowań, a także efektów pandemii na sytuację osób w wieku 50+ w krajach biorących udział w badaniu. Dotyczy to w szczególności ryzyka utraty pracy, pogorszenia sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych, ale też zdrowia psychicznego czy funkcjonowania sieci społecznych.

Biogram

Dr hab., prof. SGH Agnieszka Chłoń-Domińczak, dyrektorka Instytutu Statystyki i Demografii SGH, prorektorka ds. naukowych SGH jest liderką grupy badawczej „Badania zdrowia, starzenia się i procesów przechodzenia na emeryturę w Europie”, która realizuje projekty „SHARE: 50+ w Europie” oraz „SHARE-COVID”. Jest członkinią Komitetu Nauk Demograficznych PAN, kieruje również polskim zespołem Narodowych Rachunków Transferów. W latach 2008-2009 była podsekretarzem stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, w latach 2007-2009 wiceprzewodnicząca Komitetu ds. Ochrony Socjalnej Rady Europejskiej, do połowy 2009 r. członkini Komitetu ds. Zatrudnienia, Pracy i Polityki Społecznej OECD. Była konsultantką Banku Światowego, Międzynarodowej Organizacji Pracy i OECD. Prowadziła projekty badawcze dotyczące wprowadzenia ram kwalifikacji w Polsce, edukacji i rynku pracy. Jest autorką i współautorką licznych publikacji z obszaru systemu emerytalnego i rynku pracy. Jej zainteresowania naukowe dotyczą demografii, systemów emerytalnych, rynku pracy, polityki społecznej, zdrowia oraz edukacji.

■ Prof. dr hab. Jerzy Hausner (Przewodniczący Rady Programowej OEES, Fundacja GAP)

Państwo i my. Osiem grzechów głównych Rzeczypospolitej – stan pandemiczny

Chyba nikt nie wątpi w potrzebę usprawnienia państwa. Od zmiany sposobu funkcjonowania państwa zależy poprawa wielu innych dziedzin życia społecznego i otwarcie nowej rozwojowej perspektywy. Raport „Państwo i my”, ukazując „grzechy główne” Rzeczypospolitej, wskazuje zarazem, że państwo jest niezbędnym i pierwszoplanowym aktorem uczestniczącym w organizowaniu wspólnego życia mieszkańców jego terytorium. Żle działając, może jednak – ze względu na swe dysfunkcje – blokować indywidualny i zbiorowy potencjał. Nie istnieją uniwersalne, jednoznaczne recepty na organizację dobrego państwa. Można, wszakże określić jego główne cechy. Dobre państwo to demokratyczne państwo prawa, którego agendy i poszczególni przedstawiciele działają w ramach prawa, unikając jednak formalistycznego legalizmu. To państwo, którego legitymacja wynika z odzwierciedlenia zróżnicowanych wartości i postaw obywateli, którzy mają równy i wolny dostęp do życia politycznego, kulturalnego, gospodarczego. To państwo gwarantujące i w ramach zasady pomocniczości aktywnie wspierające prawa i wolności obywateli, by mogli jak najlepiej wykorzystać potencjał swojej podmiotowości. To państwo zapewniające sprawiedliwy dostęp do usług i dóbr publicznych. To państwo stwarzające warunki do rozwoju zarówno w wymiarze materialnym, jak i kulturowym. Dobre państwo, nie tłumiąc autonomii obywateli, jest przez nich traktowane jako dobro wspólne warte szacunku, zaangażowania i wymagające wspólnej troski. Dobre państwo nie jest, bo nie może być, stale doskonałe i niezmiennie w swej konstrukcji ustrojowej i formach aktywności. Musi być stopniowo przeobrażane, czerpiąc swą siłę zarówno z gotowości obywateli do samoorganizacji w strukturach

społeczeństwa obywatelskiego, z ich przedsiębiorczości i kreatywności, jak i z naturalnej dla zróżnicowanego społeczeństwa energii sporu, konfliktu, jednocześnie chroniąc wspólnotę przed otwartymi antagonizmami. Dobre państwo działa dobrze niezależnie od ideowej orientacji rządu aktualnie sprawującego władzę. Niestety nasze państwo jest wciąż bardzo dalekie od tego wzoru. Jego dysfunkcje odczuwamy – jako obywatele – często dotkliwie, borykając się z opieszałą, nie zawsze kompetentną administracją i nierzadko kafkowskimi instytucjami działającymi według niejasnych, sobie tylko znanych reguł. Trudno jest zrozumieć, dlaczego państwo blokuje potencjał energii obywatelskiej, zamiast go wyzwalać; dlaczego blokuje dostęp do informacji i zasobów publicznych, zamiast działać w sposób jawny i przejrzysty; dlaczego nie wdraża nowoczesnych instrumentów zarządzania publicznego, zamiast tego stosując przebrzmiałe, nieefektywne procedury; dlaczego jego urzędnicy i struktury urzędnicze działają rutynowo, bezrefleksyjnie i nie uczą się? Te dysfunkcje widać gołym okiem, a mimo to nie są one wystarczająco szybko i intensywnie usuwane. To rażące. A jednocześnie fakt ten potwierdza nasze przekonanie, że liczne obserwowane na co dzień dysfunkcje mają swoje głębokie instytucjonalne i kulturowe źródła. Do nich trzeba sięgnąć, aby udało się rozpoznane dysfunkcje trwale usunąć. Bez tego nasze wysiłki są skazane na niepowodzenie lub co najwyżej na daleko niesatysfakcjonujące powodzenie częściowe. Rzeczypospolitej nie naprawi nikt inny niż jej obywatele, czyli my. Jak jednak przekonać obywateli do propaństwowego działania, które przełamałoby atrofie sfery publicznej i obywatelskiej wyrażającą się w nikłym zaangażowaniu Polaków w życie publiczne? Jak wspólnie poprawić Rzeczpospolitą, by lepiej pomagała swym mieszkańcom w realizacji ich aspiracji i jednocześnie efektywnie organizowała ich zbiorowe życie wobec wyzwań zmieniającego się otoczenia? Nie łudźmy się, że sprawę rozwiąże charyzmatyczny wódz z gotową receptą na wszelkie dolegliwości państwa. Taka operacja mogłaby się dokonać jedynie za cenę radykalnej redukcji złożoności społecznego życia i (niemożliwej do przeprowadzenia) kulturowej homogenizacji społeczeństwa, które zostałoby poddane hegemonii aparatu państwa. Państwo autorytarnej mobilizacji mogłoby nawet w krótkiej perspektywie zyskać na operacyjnej sprawności, kosztem jednak radykalnego ograniczenia potencjału rozwojowego i stworzenia podstaw do głębokich społecznych podziałów i ostrych konfliktów. Ostrzegając przed pokusą autorytarnej wersji modernizacji Polski, twierdzimy jednak zgodnie, że niewątpliwie proces zmian zależy od jakości państwowego przywództwa – od tego, czy do reformatorskiego zrywu poprowadzą nas liderzy dysponujący autorytetem i wizją, a jednocześnie świadomi konieczności samoograniczenia własnych przywódczych ambicji, tak by nie stłumiły podmiotowości innych aktorów zmiany. Stawką nie jest bowiem budowa silnego państwa w rozumieniu siły władzy, lecz dobrego, a jednocześnie sprawnego państwa, w którym siła jest jednym z aspektów rządzenia i zarządzania.

Biogram

prof. dr hab. Jerzy Hausner – Przewodniczący Rady Programowej Open Eyes Economy Summit, Fundacja GAP. Profesor doktor habilitowany nauk ekonomicznych, przewodniczący Rady Programowej Open Eyes Economy Summit oraz Rady Fundacji Gospodarki i Administracji Publicznej, b. wicepremier i minister gospodarki, pracy i polityki społecznej, poseł na Sejm 2001-2005, członek Rady Polityki Pieniężnej III kadencji, członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności, laureat nagród: Kisiela, Władysława Grabskiego i Edwarda Lipińskiego, doktor honoris causa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

- Dr hab. Arkadiusz Karwacki, profesor UMK (Instytut Socjologii)

Nowe warunki – okrzepłe problemy. Jakość życia Polaków w czasie I fali pandemii w świetle pamiętników

Prezentacja bazuje na danych zebranych w ramach projektu pt. „Życie codzienne w czasach koronawirusa” opartego o konkurs pamiętnikarski adresowany do dorosłych Polaków realizowany przez Instytut Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej i Katedrę Badania Jakości Życia i Socjologii Stosowanej Instytutu Socjologii UMK w Toruniu. W ramach konkursu zebrano 440 pamiętników I fali pandemii (dodatkowo ok. 250 pamiętników II i III fali, które aktualnie poddawane są analizom). Analizy materiału pozwalają na udokumentowanie tezy wskazującej, że jakość życia Polaków w I fali pandemii, to nie tyle radykalna zmiana społecznej tkanki, ile warunki, w którym we wzmocnionej postaci widzimy procesy, zjawiska, nasze cechy i praktyki, które rozwijały się przed pandemią. Pandemia to „dopalacz”, który unaoczniał nam co się z nami działo już długo przed pandemią. Nasze badania dokumentują problemy, które nie są nowe, ale są dzisiaj jaskrawo widoczne. Pamiętniki są bogatą dokumentacją życia w społeczeństwie niepewności, indywidualizmu przetrwania, nierówności jako soczewki, przez którą postrzega się innych ludzi i swoje doświadczenia, kryzysu więzi, rozregulowanego zdrowia fizycznego i psychicznego, niskiej jakości życia w pracy, niespełnionej klaso średniej obietnicy w zakresie jakości życia oraz „zwichniętego obywatelstwa” w formie niedostatku uprawnień i niespełnionych roszczeń wobec państwa. W ramach prezentacji zostaną te kwestie podjęte i udokumentowane fragmentami narracji pamiętnikarzy.

- Prof. dr hab. Marek Krajewski, dr Maciej Frąckowiak, mgr Piotr Luczys (Wydział Socjologii UAM)

Próbując odzyskać sprawczość. Wielkomiejskie klasy średnie wobec pandemii. Wybrane rezultaty badań „Życie codzienne w czasie pandemii”

W trakcie naszego wystąpienia przedstawimy wybrane wątki wieloetapowego projektu badawczego „Życie codzienne w czasie pandemii” realizowanego przez członkinie i członków Zakładu Teorii i Badań Praktyk Społecznych na Wydziale Socjologii UAM w Poznaniu od początku marca 2020 do dzisiaj. Skoncentrujemy się przede wszystkim na pokazaniu, iż dla przedstawicieli wielkomiejskich klas średnich pandemia stanowiła wydarzenie podważające podmiotowość i sprawczość, poczucie bezpieczeństwa. Nie tylko bowiem prowadziła ona do dewaluacji podstawowych kapitałów, takich jak wykształcenie czy pieniądze, ale też przyniosła za sobą bezczynność, poczucie zbędności, wykorzenienia. W ramach wystąpienia pokażemy też, jak wielkomiejskie klasy średnie z tymi odczuciami sobie radziły, a więc zaprezentujemy podstawowe strategie odzyskiwania podmiotowości przez jej przedstawicieli i przedstawicielki.

Biogramy

Prof. dr hab. Marek Krajewski, socjolog, profesor zwyczajny, zatrudniony w Instytucie Socjologii UAM w Poznaniu. Autor licznych artykułów dotyczących współczesnej kultury, sztuki i edukacji kulturowej oraz książek: Kultury kultury popularnej (2003), POPamiętane (2006), Za fotografię! (2010, wspólnie z R. Drozdowskim), Są w życiu rzeczy... (2013), Incydentologia (2017), (Nie)nawidzenia. Świat przez nienawiść (2020). Kurator Zewnętrznej Galerii AMS (1998-2004) oraz pomysłodawca projektu „Niewidzialne miasto” (www.niewidzialnemiasto.pl). Współtwórca programu propagującego edukację

kulturową *Bardzo Młoda Kultura* oraz projektu *Archiwum Badań nad Życiem Codziennym* (www.archiwum.edu.pl)

Dr Maciej Frąckowiak, socjolog, adiunkt w Zakładzie Teorii i Badań Praktyk Społecznych na Wydziale Socjologii Uniwersytetu im Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz wykładowca w Katedrze Wzornictwa Uniwersytetu SWPS. Autor publikacji i uczestnik wielu projektów badawczych z obszaru socjologii miasta i architektury, polskiego pola kultury, oraz przestrzeni pogranicza. Aktualnie bierze udział w międzynarodowym projekcie „De-Re-Bord” (gdzie bada przestrzeń polsko-niemieckiego pogranicza) oraz przedsięwzięciu „Życie codzienne Polaków w czasie pandemii wirusa SARS-CoV-2 i po jej zakończeniu. Przeobrażenia praktyk i społecznych oczekiwań”. ORCID: 0000-0003-3802-1184.

Piotr Luczys – socjolog; specjalista ds. wdrożenia technologii badawczych i analitycznych (od 2018) oraz specjalista ds. badań sieciowych (2017-2018) w Public Profits Sp. z o.o.; analityk biznesowy w Centrum Rozwoju Szkół Wyższych TEB Akademia (od 2021); wykładowca na Wydziale Historii UAM (od 2020); starszy technik w IS UAM (2014-2016). Absolwent studiów doktoranckich w Zakładzie Badań Kultury Wizualnej i Materialnej Instytutu Socjologii UAM (2009-2015) oraz studiów podyplomowych „Zarządzania projektami IT” na WSB Poznań (2019-2020). Stypendysta Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (2012). Członek Zarządu Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (od 2010), Komisji Rewizyjnej Fundacji Naukowej im. Floriana Znanieckiego w Poznaniu (od 2013), Komisji Rewizyjnej Towarzystwa im. Floriana Znanieckiego w Poznaniu (od 2019) oraz członek Zarządu Fundacji Klaster Poznań (od 2013). Rzecznik prasowy I edycji festiwalu Poznań Design Days (2014). Zainteresowania badawcze: socjologia miasta i przestrzeni, socjologia wiedzy, metodologia nauk społecznych, humanistyka cyfrowa, data science i zarządzanie projektami. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7062-7461>; e-mail: luczys@amu.edu.pl.

■ Dr hab. Wiesław Gumuła, profesor UJ (Instytut Socjologii UJ)

Finansjalizacja w czasie

Pandemia COVID 19 nadeszła w czasie, kiedy świat gospodarczy i społeczny mierzy się od dwóch dekad z procesami, które ekonomiści i socjologowie obejmują jednym terminem „finansjalizacja”. Procesy towarzyszące pandemii spektakularnie obnażyły naturę samej finansjalizacji.

Przebieg pandemii oraz towarzyszący jej kryzys gospodarczy wynikają nie tylko z procesów o charakterze biologicznym, lecz przede wszystkim ze szczególnej sytuacji społecznej i gospodarczej, która kształtuje się pod wpływem finansjalizacji. Reakcje uczestników życia gospodarczego – rządów, instytucji finansowych, przedsiębiorstw, gospodarstw domowych oraz jednostek – na pandemię miały i mają miejsce w warunkach finansjalizacji, która dostarcza ram do działań możliwych do podjęcia, a wyklucza lub skazuje na niepowodzenie inne przedsięwzięcia.

Niemniej istotne jest również sprzężenie zwrotne pomiędzy kryzysem czasu pandemii a finansjalizacją. Pandemia i towarzyszące jej zamieszanie gospodarcze owocują zupełnie nowymi procesami i regularnościami, które głęboko modyfikują dotychczasowe funkcjonowanie gospodarki i innych domen świata społecznego. Kryzys gospodarczy, który towarzyszy pandemii, wykazał (po raz drugi po kryzysie finansowym z końca pierwszej dekady XXI wieku), że samoregulacyjne zdolności rynków

finansowych nie potwierdzają się w praktyce, a przynajmniej mają bardziej ograniczony zasięg, niż to się wcześniej wydawało. Po raz drugi okazało się również, że to właśnie interwencje rządów i banków centralnych są najbardziej skuteczne w stabilizowaniu i stymulowaniu gospodarki. Obydwa ostatnie kryzysy wzmocniły również tę cechę finansjalizacji, która polega na utrzymywaniu się nierównowagi pomiędzy zasobami finansowymi oraz łącznym światowym PKB. Kryzys pandemiczny wnosi i utrwala w kulturze finansowej przekonanie, że opisana powyżej nierównowaga nie rodzi bieżącego ryzyka systemowego.

Głębokim zmianom ulega sieć interakcji i styczności, które łączą gospodarujące jednostki ludzkie. Z jednej strony pandemia przyspieszyła proces wypierania styczności i interakcji bezpośrednich przez kontakty na odległość. Z drugiej natomiast – obnażyła dyskomfort i ślepe uliczki towarzyszące temu trendowi. Uaktywniła potrzebę pielęgnowania więzi nasyconych emocjami i wartościami.

Biogram

Dr hab. Wiesław Gumuła, jest profesorem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wcześniej był zatrudniony między innymi w Szkole Głównej Handlowej oraz Katolickim Uniwersytecie Lubelskim JP II. Równolegle od trzech dekad pracuje w instytucjach finansowych. Specjalizuje się w zagadnieniach dotyczących socjologii finansów oraz socjologii osobliwości społecznych. Opublikował między innymi następujące książki: Teoria osobliwości społecznych: zaskakująca transformacja w Polsce. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR. Warszawa 2008; On Property and Ownership Relations: A Return to the Social Theory of Karl Marx. Peter Lang. Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Warszawa-Vien 2018.

Sesja II:

- Prof. Tadeusz W. Patzek (King Abdullah University of Science and Technology (KAUST))

Jak odnawialny jest rozwój krajów świata oceniany przez oktagony indeksów środowiskowych, energetycznych i społecznych?

In this era of 'net-zero' delusions, it's imperative to show the public just how unsustainable our global civilization is. However we go about showing current state and trajectories of all countries on the Earth, the outcome must be graphical, simple, and convincing to ordinary people. The sustainability octagon index we propose seems to be a such a tool. This index relies on the three pillars of sustainability: the socioeconomic aspects (profits and people); the Earth and human population (arable land and water resources per capita); power supply; and two measures of environmental impacts (GHG emissions and material footprint). In short, the proposed index provides clear metrics for sustainability evaluations and tracking. We hope that this index will nudge policymakers and general public act against the gaping unsustainability of today's human civilization.

Biogram

Tadeusz (Tad) Patzek is Director of the Ali I Al-Naimi Petroleum Engineering Research Center and Professor of Petroleum and Chemical Engineering at the King Abdullah University of Science and Technology (KAUST) in Saudi Arabia. Until December 2014, he was the Lois K. and Richard D. Folger Leadership Professor and Chairman of the Petroleum and Geosystems Engineering Department at The University of Texas at Austin. He held the Cockrell Family Regents Chair #11. Between 1990 and 2008, he was a Professor of Geoengineering at the University of California, Berkeley. Patzek is a Presidential

Full Professor in Poland (highest honor). Patzek is a coauthor of over 300 papers, and his blog, Life Itself, has had some 750,000 readers.

- Prof. dr hab. Piotr Skubała (Wydział Nauk Przyrodniczych, Instytut Biologii, Biotechnologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski)

Po pierwsze – bioróżnorodność. Misja nauki w czasie pandemii

Każdego niemal tygodnia ukazują się kolejne raporty naukowców, przedstawiające coraz bardziej dramatyczne scenariusze dotyczące sytuacji klimatycznej i środowiskowej na Ziemi. Naukowcy używają m.in. takich określeń opisujących sytuację w jakiej znalazła się ludzkość: „szóste wielkie wymieranie”, „biologiczna anihilacja”, kryzys klimatyczny” czy „Ziemia w fazie szklarni”. Kryzys klimatyczny i środowiskowy będzie tym silniej nas dotykał, im mniej skutecznie będziemy chronić różnorodność biologiczną. Wiemy, że musimy zacząć skutecznie chronić przyrodę oraz ją odtwarzać na znacznych obszarach planety. Obecnie 14,7% powierzchni lądów oraz 7,5% powierzchni oceanów jest pod ochroną. Edward Wilson uważa, że oddanie połowy Ziemi dla dzikiej przyrody to konieczny do realizacji cel wynikający z naszego zrozumienia biosfery i roli jaką ona spełnia dla Homo sapiens. Ten postulat pojawia się także np. w zaproponowanym w 2019 roku „Globalnym Porozumieniu na Rzecz Przyrody”. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 także zakłada skuteczną ochronę co najmniej 30% obszarów lądowych i 30% ekosystemów morskich w Unii Europejskiej do 2030 roku, z tego 1/3 ma podlegać ścisłej ochronie. W czerwcu 2021 roku Program Środowiskowy Organizacji Narodów Zjednoczonych wezwał wszystkie kraje świata do wielkiej restauracji przyrody. Bez restauracji przyrody nie wyjdziemy z matni ekocydu - ekologicznego samobójstwa, które właśnie popełniamy.

Obecna pandemia to nie przypadkowe katastroficzne zdarzenie, na które nie mamy wpływu. Naukowcy przewidywali taki scenariusz. Wiele nowo pojawiających się chorób - takich jak Ebola, AIDS, SARS, ptasia grypa, świńska grypa, a dziś nowy koronawirus (SARS-CoV-2) nie są incydentalnymi niezamierzonymi zdarzeniami, ale konsekwencją naszej brutalnej ingerencji w naturalne ekosystemy. Współczesne badania dowodzą, że zachowanie różnorodności biologicznej może ograniczyć rozprzestrzenianie się patogenów. Gdyby wpływ każdego gatunku na przenoszenie patogenów był całkowicie idiosynkratyczny, można by oczekiwać, że spadek różnorodności spowoduje zmniejszenie lub wzrost przenoszenia chorób u pozostałych gatunków. Jednak w ostatnich latach pojawił się spójny obraz - utrata różnorodności biologicznej zwykle zwiększa przenoszenie patogenów i zapadalność na choroby. Interakcja ta jest obserwowana w różnych ekosystemach, dotyczy różnych patogenów i gospodarzy.

W styczniu 2021 roku grupa 17 wybitnych światowej sławy ekologów kreśli w raporcie perspektywę ponurej przyszłości Ziemi i ludzkości. Podkreślają, że tragiczna sytuacja nakłada na naukowców niezwykłą odpowiedzialność za dotarcie z przesłaniem o stanie biosfery do rządów, biznesu i opinii publicznej i przekonanie ich do działań, które dałyby szansę na zrównoważoną przyszłość. Ich przesłanie do decydentów „nie jest wezwaniem do poddania się”, ale ma celu dostarczyć światowym przywódcom realistyczny „zimny prysznic”, który jest dzisiaj konieczny, jeżeli chcemy uniknąć mrocznej przyszłości. Prof. Ryszard Koziół (Rektor Uniwersytetu Śląskiego) podkreśla, że mając na względzie naszą bezsilność w radzeniu sobie z kryzysem planetarnym wszyscy naukowcy, w każdej dyscyplinie zajmującej się przyszłością biosfery i dobrobytem człowieka mają obowiązek i odpowiedzialność

przekazywać społeczeństwu wiedzę o stanie świata, jako że musi nastąpić wstrząs poznawczy, choćby po to, aby zadziałał ludzki egoizm gatunkowy.

Biogram

Prof. dr hab. Piotr Skubała – profesor nauk biologicznych, Instytut Biologii, Biotechnologii i Ochrony Środowiska, Wydział Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Śląski, ekolog, akarolog (zajmuje się ekologią i systematyką roztoczy Oribatida), autor 158 artykułów naukowych, 51 rozdziałów w monografiach lub monografii, 38 komunikatów naukowych oraz 140 artykułów popularnonaukowych, etyk środowiskowy, edukator ekologiczny, działacz na rzecz ochrony przyrody; aktywista klimatyczny, lider Climate Reality (fundacja wiceprezydenta Al Gore’a), „ethic expert” w Komisji Europejskiej w Brukseli (program HORIZON 2020), członek komisji ds. GMO i GMM przy Ministrze Środowiska (2014-2019), stały współpracownik miesięcznika „AURA. Ochrona środowiska” i miesięcznika „Dziki Życie”, współorganizator Festiwalu Kultury Ekologicznej „Zielono Mi”, organizator i współprowadzący spotkania Klubu Myśli Ekologicznej.

- Dr hab. inż. Zbigniew Karaczun, profesor SGGW (Katedra Ochrony Środowiska i Dendrologii), Jakub Bojanowski (SGGW)

Stan środowiska w czasie pandemii: Czy pandemia uratuje przyrodę?

W dniu 29 kwietnia 2021 roku 126 laureatów Nagrody Nobla wezwało do pilnych działań, które umożliwią powstrzymanie ekologicznego samobójstwa ludzkości. W apelu, podsumowującym ich dwudniową debatę, napisali, że jeśli chcemy powstrzymać globalną zmianę klimatu, wymieranie gatunków oraz ograniczyć pogłębiające się nierówności między ludźmi trzeba odejść od nierealnego paradygmatu „stałego wzrostu”. Ich apel: Musimy na nowo wymyślić swój związek z Ziemią musimy uznać za najważniejsze wyzwanie przed jakim stoi dziś nasza cywilizacja. Bo inaczej załamię się ona, tak jak to miało już kilkakrotnie miejsce w historii naszego gatunku.

To już kolejne rozpaczliwe wołanie naukowców o zawrócenie ludzkości z drogi wiodącej do ekologicznej zagłady. Ostatnie zdanie artykułu, opublikowanego jesienią 2019 roku w najważniejszym dla nauk przyrodniczych czasopiśmie Nature, brzmiało: Stabilność i odporność naszej planety są zagrożone. Konieczne są działania międzynarodowe – a nie tylko słowa. W ten sposób autorzy podsumowali wyniki swoich analiz, w których wskazywali, że w zasadzie wszystkie dziewięć punktów krytycznych, istotnych z punktu widzenia stabilności globalnego systemu klimatycznego Ziemi, zostało przekroczonych lub są bardzo bliskie przekroczenia. Przedstawione przez nich wyniki były zgodne z wnioskami opublikowanego rok wcześniej raportu specjalnego IPCC, w którym autorzy ostrzegali, że szybkość z jaką zachodzi zmiana klimatu jest znacząco większa, niż wcześniej sądziliśmy i, że świat ma tylko 12 lat aby podjąć skuteczne wysiłki aby powstrzymać ten proces.

Gdy w 2020 roku pandemia SARS CoV-2 zatrzymała świat: kolejne lockdowny powodowały, że ludzie pozostawali zamknięci w swoich domach i rozpoczęli pracę zdalną, ograniczony został transport indywidualny, przestały pracować fabryki, odwołano większość rejsów lotniczych, przyroda na moment odzyskała wigor. W wielu miejscach na świecie poprawiła się jakość powietrza, po opustoszałych centrach miast i miasteczek spacerowały dzikie zwierzęta, a nie zadeptywana przez rzesze turystów roślinność w Parkach Narodowych i zwykłych lasach bujnie się rozrastała. Po raz pierwszy od wielu lat spadła globalna emisja gazów cieplarnianych. Wiele osób uwierzyło, że pandemia, choć tragiczna dla ludzi, może przynieść korzyści ochronie przyrody i środowiska i pomoże się jej odrodzić. Dziś, półtora

roku po rozpoczęciu pandemii jasne jest, że poprawa ta trwała zbyt krótko, a chęć odrobienia strat ekonomicznych spowoduje zwiększenia presji jaką wywieramy na zasoby przyrodnicze.

Tym niemniej warto z kryzysu spowodowanego COVID-19 wyciągnąć wnioski. Część z nich może bowiem mieć istotne znaczenie dla zarządzania globalnym kryzysem ekologicznym i klimatycznym. W naszej opinii kluczowe z nich są następujące:

1. Działania podjęte przez większość państw dotkniętych pandemią wykazała, że politycy posiadają wystarczającą ilość władzy oraz instrumentów zarządzania państwem i społeczeństwem, aby wymusić podejmowanie działań niezbędnych do zarządzania kryzysem. Jest to istotne, bowiem bardzo często z ust polityków słyszeliśmy, że nie mają oni możliwości, aby powstrzymać katastrofę klimatyczną i ekologiczną. Pandemia obaliła ten mit. Dwa lata temu większość z nas nie wyobrażała sobie, że władza może nakazać zamknięcie restauracji, barów, klubów, kin, teatrów, hoteli czy sklepów, że zabronione zostanie wychodzenie z domu czy wchodzenie do lasów, że chodząc po ulicach czy wchodząc do sklepów będziemy musieli nosić maseczki. Władza publiczna pokazała, że jeśli uznaje problem za istotny, ma wystarczające narzędzia, aby przeciwdziałać kryzysowi i wprowadzać niezbędne ograniczenia.

2. Obawa o zdrowie własne i najbliższych, ograniczenie kontaktów z osobami z poza gospodarstwa domowego, zakaz wychodzenia z domu wymusiły redefinicję wyznawanych wartości. Dla wielu osób był to czas refleksji, że o jakości życia decydują nie rzeczy materialne: ubranie, najnowszy model smartfonu czy samochodu, ale jakość kontaktów z bliskimi i przyjaciółmi. Zamknięci w swoich mieszkaniach tęskniliśmy za przyrodą, uświadamiając sobie jak jest ona ważna dla nas i dla jakości naszego życia. Może stać się to pierwszym krokiem do bardziej odpowiedzialnej konsumpcji; ograniczaniu marnotrawstwa i zwracania uwagi na ekologiczny balast kupowanych produktów. Jeśli tak się stanie, to będzie to miało kluczowe znaczenie dla ograniczenia presji powodowanej przez nadmierną konsumpcję na jakość środowiska.

3. Pandemia ukazała także dodatkowe oblicze naszych relacji ze środowiskiem przyrodniczym. Z jednej strony analizy wykonane w jej trakcie są jednoznaczne: zanieczyszczenie środowiska – w tym przede wszystkim powietrza – wpływa na zagrożenie jakie pandemia COVID-19 niesie dla ludzi. Badania naukowców z Harvard T.H. Chan School of Public Health wykonane w USA wskazują, że wzrost zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM₁₀ o 1 µg/m³ zwiększa śmiertelność powodowaną przez COVID-19 o 11%. Podobne wyniki uzyskano m.in. w Holandii i Chinach. Z drugiej strony naukowcy ostrzegają, że jeśli nie zaprzestaniemy agresywnego przejmowania terenów przyrodniczych to kolejne kryzysy, podobne do tego, spowodowanego przez pandemię SARS CoV-2 będą tylko kwestią czasu. Powinno to być dla nas przestrogą, aby tereny dzikiej przyrody pozostawiać nienaruszane. Konstatacja ta jest zgodna z wnioskami opublikowanego w czerwcu 2021 roku raportu UNEP: Odbudowa ekosystemu dla ludzi, przyrody i klimat.

4. Kryzys, którego doświadczamy wykazał także jak ważny dla skutecznego zarządzania nim, jest jakość administracji publicznej oraz poziom zaufania obywateli do państwa. Tam, gdzie władze publiczne były efektywne, a poziom zaufania obywateli do władzy wysoki, udawało się skutecznie ograniczać rozprzestrzenianie się choroby i znacząco zmniejszyć liczbę ofiar. W krajach, w których władze wysyłały sprzeczne sygnały lub swoimi działaniami nie wspierały spójności społecznej,

pandemia powodowała znacząco większą ilość ofiar. To także ważna lekcja dla myślenia o skuteczności polityki ekologicznej.

Dziś z perspektywy doświadczeń ostatnich kilkunastu miesięcy możemy z całą pewnością powiedzieć, że zmniejszenie presji na zasoby naturalne wywołane pandemią SARS CoV 2 nie uratuje przyrody. Poprawa jakości środowiska była niestety krótkotrwała i niewystarczająca dla powstrzymania kryzysu klimatycznego, utraty różnorodności biologicznej czy wyczerpywania się zasobów. Naukowcy są tu zgodni. Nie ma już czasu na dalsze debatowanie, potrzebne są realne działania.

Tym niemniej, jeśli będziemy potrafili potraktować kryzys, przez który przechodzimy, jako pewną szansę na zmianę dotychczasowych paradygmatów społecznych i gospodarczych, jeśli wyciągniemy lekcje z doświadczeń jakie uzyskaliśmy walcząc z pandemią to zwiększy to szansę na powstrzymanie ekologicznej i klimatycznej katastrofy. Ale tu już rola nauki się kończy. Aby uratować przyrodę niezbędne są rzeczywiste działania polityków i każdego z nas – obywateli.

Biogram

Dr hab. inż. Zbigniew Karaczun, profesor SGGW (Katedra Ochrony Środowiska i Dendrologii), Jakub Bojanowski (SGGW): Stan środowiska w czasie pandemii: Czy pandemia uratuje przyrodę? Dr hab. inż. Zbigniew Karaczun, profesor w Katedrze Ochrony Środowiska i Dendrologii SGGW w Warszawie. Prowadzi badania w zakresie polityki klimatycznej i ekologicznej, integracji ich celów do polityki rolnej i strategii rozwoju gospodarczego oraz procesu europeizacji polskiej polityki ochrony środowiska oraz zarządzania ochroną środowiska. Autor i współautor ponad 350 publikacji.

Od lat 80. działa w Polskim Klubie Ekologicznym, od 2018 roku jest prezesem Okręgu Mazowieckiego tej organizacji. W 1994 roku współtworzył Climate Action Network Central and Eastern Europe (CAN CEE), w latach 1994 – 1998 był jej dyrektorem. Współzałożyciel Koalicji Klimatycznej, od 2003 roku odpowiada za prowadzenie Sekretariatu Koalicji. Członek Państwowej Rady Ochrony Środowiska.

■ Dr hab. Jakub Piwowarski (Microbiota Lab, Warszawski Uniwersytet Medyczny)

Kształcenie medyczne w czasie pandemii COVID-19. Rola zawodów medycznych w budowaniu społecznej recepcji pandemii

Pandemia Covid-19 miała znaczący wpływ na proces kształcenia kadr medycznych. Z uwagi na wybitnie praktyczny charakter studiów medycznych i farmaceutycznych oraz ograniczenia w możliwości prowadzenia zajęć w warunkach klinicznych, pełna realizacja programu była bardzo trudna do osiągnięcia. Mimo tych przeszkód, większość zajęć praktycznych w roku akademickim 2020/21 odbywała się w formie kontaktowej.

Z perspektywy aktywnego naukowo pracownika Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, oprócz ograniczeń w wymianie akademickiej i udziału w konferencjach naukowych, nie obserwowałem negatywnego wpływu pandemii na prowadzenie prac badawczych. Ograniczenia w mobilności i poszerzenie możliwości elektronicznej komunikacji i obiegu dokumentów pozwalały natomiast poświęcić więcej czasu na pracę naukową.

Pandemia i towarzysząca jej dezinformacja na różnych poziomach obnażyły braki w podstawowej wiedzy w społeczeństwie przede wszystkim z zakresu biologii i matematyki. Co znamienne, nie było to powiązane z dążeniem do poszukiwania informacji w rzetelnych źródłach. Informacje i analizy przekazywane przez ekspertów z poszczególnych dziedzin: wirusologii, epidemiologii, immunologii,

farmacji etc. były traktowane przez społeczeństwo jako jedne z wielu opinii i dyskutowane z tymi podawanymi przez inne, niemedyczne źródła.

Biogram

Dr hab. n. farm. Jakub Piwowarski (ur. 1985 r.) – W 2010 r. ukończył farmację na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Stopień doktora uzyskał w 2015 r. a stopień doktora habilitowanego w 2017. Koordynator naukowy środowiskowego laboratorium badań nad mikrobiotą człowieka Microbiota Lab w Centrum Badań Przedklinicznych WUM. Kierował lub kieruje projektami badawczymi i wdrożeniowymi finansowanymi przez Narodowe Centrum Nauki, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju oraz MNiSW. Stypendysta Fundacji Alexandra von Humboldta oraz laureat programu START Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. W ramach działalności naukowej odbył szereg staży zagranicznych m.in. w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Austrii oraz Ukrainie. Jego zainteresowania naukowe obejmują badania mikrobioty jelitowej człowieka i zwierząt oraz aktywności biologicznej związków pochodzenia naturalnego.

■ Prof. dr hab. n. med. Anna Wilmowska-Pietruszyńska (Uczelnia Łazarskiego)

Niepełnosprawność w czasie pandemii COVID-19 – wytyczne WHO i MOP

30 stycznia 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła wybuch nowej choroby COVID-19 wywołanej przez koronawirusa. Stała się ona Stanem Zagrożenia Zdrowia Publicznego o Zasięgu Międzynarodowym, ze względu na szybkość i skalę transmisji. Wymagało to od społeczeństw odmiennego podejmowania działań, interakcji i komunikowania się. Obawiano się, że nierówności doświadczane przez osoby niepełnosprawne (ponad miliard na całym świecie) będą dodatkowo nasilone przez pandemię koronawirusa. Dlatego WHO wraz z instytucjami zdrowia publicznego na całym świecie podjęły działania, które miały na celu powstrzymanie szerzenia się pandemii COVID-19, a także zmniejszenie jej wpływu na niektóre społeczności, w szczególności osób niepełnosprawnych.

W trakcie pandemii COVID-19 uznano, że potrzebne są dodatkowe rozwiązania dla osób niepełnosprawnych.

WHO opublikowało „Wytyczne w sprawie niepełnosprawności w czasie pandemii COVID-19”, gdyż osoby niepełnosprawne mogą być bardziej narażone na zakażenie koronawirusem ze względu na: bariery w przestrzeganiu podstawowych zasad higieny osobistej, trudności w zachowaniu dystansu społecznego ze względu na dodatkowe potrzeby wsparcia lub z powodu instytucjonalizacji, potrzeby dotykania różnych przedmiotów w celu uzyskania informacji z otoczenia lub wsparcia fizycznego, a także bariery w dostępie do informacji w zakresie zdrowia publicznego. Osoby te mogą być bardziej narażone na ciężki przebieg tej choroby z uwagi na stan zdrowia powodujący niepełnosprawność,

a także bariery w dostępie do usług zdrowotnych. Bariery doświadczane przez osoby niepełnosprawne mogą ulec zmniejszeniu przez podjęcie odpowiednich działań przez kluczowych interesariuszy.

Wytyczne WHO zawierają wykaz działań dla poszczególnych grup interesariuszy, a mianowicie: działania na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin, rządów, ochrony zdrowia, usługodawców dla osób niepełnosprawnych, a także struktur instytucjonalnych oraz społeczeństwa.

Także Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) w opublikowanym 8 kwietnia 2020 roku dokumencie, zatytułowanym: Nikt nie powinien zostać pominięty – ani teraz, ani w przyszłości. Osoby niepełnosprawne w odpowiedzi na COVID-19” opublikowała pięć (5) podstawowych zasad obejmujących: wspieranie rozwiązań promujących równość, zapewnienie dostępnej i włączającej komunikacji, zapewnienie odpowiedniego zabezpieczenia społecznego, zapewnienie prawa do pracy (...), przy czym podstawowym znaczeniem jest, aby osoby niepełnosprawne były współtwórcami rozwiązań w odpowiedzi na COVID-19, ich orędownikami i użytkownikami, a nie tylko osobami poszkodowanymi.

Biogram

Prezes Polskiego Towarzystwa Orzecznictwa Lekarskiego; Przewodnicząca Rady ds. Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF). Inicjator wdrożenia ICF w Polsce

we współpracy z WHO; Przewodnicząca Zespołu ds. opracowania projektu ustawy o społecznym ubezpieczeniu pielęgnacyjnym przy Ministrze Zdrowia; Przewodnicząca Rady ds. Osób Niezależnych przy Ministrze Zdrowia; Członek Rady Ekspertów przy Rzeczniku Praw Pacjenta; Członek Rady ds. Polityki Senioralnej przy Ministrze Rodziny i Polityce Społecznej.

Ekspert w Radach, Zespołach, organów administracji publicznej. Członek Rady Towarzystw Naukowych przy prezydium PAN. Bierze czynny udział w pracach Komitetów Redakcyjnych czasopism naukowych. Współpracuje z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami zajmującymi się problematyką niepełnosprawności. Wieloletni Naczelny Lekarz ZUS - inicjator

i współorganizator reformy orzecznictwa lekarskiego o czasowej i długotrwałej niezdolności do pracy, oraz systemu rehabilitacji w ramach prewencji rentowej. Naczelny Lekarz KRUS. Doradca Prezesa Zarządu PFRON.

Autor i współautor ponad 180 publikacji, monografii i podręczników w zakresie zdrowia publicznego, zabezpieczenia społecznego, orzecznictwa lekarskiego i zapobiegania niepełnosprawności ze szczególnym uwzględnieniem kompleksowej rehabilitacji. Organizator i uczestnik licznych naukowych konferencji krajowych i międzynarodowych.

Wieloletni nauczyciel akademicki m.in. Wyższej Szkoły Rehabilitacji, Uniwersytetu Medycznego

w Lublinie, Wydziału Medycznego Uczelni Łazarskiego, Wydziału Medycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego, a także Dyrektor Instytutu Fizjoterapii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Wykładowca studiów podyplomowych na Uniwersytecie Medycznym w Warszawie, Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego i Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Sesja III:

Zaufanie i ryzyko w czasach zarazy

- Prof. Ewa Bińczyk (Wydział Filozofii i Nauk Społecznych UMK)

Paradoksy antropocenu? Myśl społeczna a wyzwania antropocenu

Doniesienia przyrodoznawstwa (szczególnie klimatologii i tzw. nauki o systemie Ziemi) uczulają, że zmierzamy w stronę przekroczenia tzw. granic planetarnych. Systemowa destabilizacja atmosfery (ryzyko nagłej zmiany klimatycznej), hydrosfery (zakwaszenie oceanów, utrata łowisk), biosfery (wielkie szóste wymieranie) oraz litosfery (utrata żyznych gleb) wywołana jest intensywnością

i zakresem działań człowieka. Zjawisko pandemii uznaje się przy tym za typowe zjawisko antropocenu – epoki coraz trudniejszych relacji człowieka i przyrody. Jak wynika z interdyscyplinarnej debaty na temat antropocenu, potrzebujemy dogłębnej, klimatycznej i planetarnej korekty naszych sposobów myślenia i działania. Wykład wskazuje, jakie podstawowe pytania i paradoksy trapią obecnie refleksję na temat możliwych reakcji (społecznych, politycznych i ekonomicznych) wobec planetarnego kryzysu środowiskowego.

Biogram

Prof. dr hab. Ewa Bińczyk pracuje w Katedrze Filozofii Praktycznej w Instytucie Filozofii UMK w Toruniu. Zajmuje się współczesną filozofią środowiskową, filozofią nauki i techniki, studiami nad nauką i technologią, i kontrowersjami w nauce. Jest autorką książek: Socjologia wiedzy w Biblii (Nomos 2003), Obraz, który nas zniewala (Universitas 2007), Technonauka w społeczeństwie ryzyka (UMK 2012), a także Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu (PWN 2018).

Ostatnia książka w 2019 roku była nominowana do Nagrody im. Długosza, a także wskazana jako jedna z „20 książek do czytania w XXI wieku” (Lista Międzynarodowego Czytania akcji „Polityki” i Teatru Studio, wrzesień 2019). We wrześniu 2021 roku książka ukaże się w języku rosyjskim (w wydawnictwie The New Observer).

Współautorka pracy Modeling Technoscience and Nanotechnology Assessment (Peter Lang 2014), współredaktorka wyboru tekstów Studia nad nauką oraz technologią (UMK 2014) oraz Horyzontów konstruktoryzmu. Inspiracje, perspektywy, przyszłość (UMK 2015). Stypendystka Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (2005), Fundacji Fulbrighta (2006-2007), laureatka stypendium tygodnika „Polityka” „Zostańcie z nami” (2010). W semestrze zimowym roku 2016 visiting scholar na Uniwersytecie Harvarda (Department of History of Science). Członkini Rady Naukowej IFiS PAN, Komitetu Prognoz PAN i Rady Ekspertów Koalicji Klimatycznej.

■ Prof. Radosław Markowski (Uniwersytet SWPS)

Antropocen: O konieczności paradygmatycznego zwrotu w naukach społecznych

UE/Europa, współczesne demokracje stoją na rozdrożu przed licznymi wyzwaniami. Wyzwaniem najważniejszym w najbliższych - nie tylko latach, lecz dekadach - będą skutki Antropocenu.

By była jasność: problemy wynikające z Antropocenu to coś znacznie więcej niż globalne ocieplenie, nadmiar CO₂, zanikanie bioróżnorodności, plastik w oceanach etc. To holistyczna refleksja nad losem Planety, na której człowiek stał się czynnikiem geologicznym. To ogląd planety z perspektywy tzw. "critical zones", owej 6-7 kilometrowej powłoki między poziomem morza a Kosmosem, gdzie Homo Sapiens i okrutnie przez niego traktowana Przyroda mogą egzystować. Nie jest to tylko debata aktywnych intelektualistów i przedstawicieli nauk ścisłych. W 2019 roku gremium pod nazwą Anthropocene Working Group, skupiające kilkudziesięciu przedstawicieli nauk ścisłych, zdecydowaną (kwalifikowaną) większością głosów zaaprobowало naukowe dowody na nową geologiczną epokę ukształtowaną przez Człowieka i wysłało Raport w tej sprawie do Komitetu Wykonawczego International Union of Geological Sciences w celu ratyfikacji. Ma to nastąpić w 2021 roku i będzie oznaczać koniec hipotetycznych dyskusji, w jakiej epoce się znajdujemy, a także oficjalne wprowadzenie do tzw. Geologicznej Skali Czasu odpowiedniej poprawki. Nadal będą zapewne toczyć się spory na temat tego, kiedy ta nowa epoka się rozpoczęła, ale samo jej istnienie przestanie być kwestionowane.

I właśnie debata na temat genezy, tak czasowej, jak przedmiotowej tej nowej epoki jest ściśle powiązana z wiedzą nauk społecznych; obecność których była w niej zaznaczona dość marginalnie do tej pory. Wszak odległa geneza upatrywana jest w początkach ery nowoczesnej, w procesach industrializacji, urbanizacji, w zaangażowaniu maszyn w procesy produkcyjne, a więc w drugiej połowie XVIII wieku. Ta bardziej współczesna geneza, to – umownie - połowa XX wieku, gdy liczne zjawiska (od transportu, środków komunikacji, telefonizacji, zużycia wody, produkcji papieru, konsumpcji energii, wzrostu PKB etc. etc. po najważniejszy – wzrost liczby ludności i konsumpcji) ogromnie przyśpieszyły.

Dlatego nauki społeczne powinny, z jednej strony zrewidować swoje paradygmatyczne założenia o człowieku, obywatelu, konsumencie, a z drugiej, przyspieszyć prace nad "antropocenicznymi" zorientowanymi stosowanymi naukami społecznymi. I nie chodzi tu tylko o nowe teoretyczne ujęcia, istnieje potrzeba pilnego zrewidowania myśli i metod stosowanych nauk społecznych. Nowe sektorowe polityki społeczne nie mogą nie uwzględniać przyczyn zagrożeń antropocenowo-pochodnych. To już się dzieje. I tak, część zaznajomionych z problematyką antropocenu ekonomistów, postulując zmianę posuwa się tak daleko, by proponować traktowanie ekonomii jako subdyscypliny ekologii, inni – mniej odważni – uznają konieczność powstania ekologicznie wrażliwej ekonomii. Z kolei, świadoma antropocenicznych zagrożeń światowa politologia sugeruje konieczność przemyslenia instytucjonalnej infrastruktury współczesnych demokracji, czy to poprzez innowacyjne pomysły dotyczące reprezentacji politycznej (np. nurt refleksji nad polityczną reprezentacją) czy to pochyłając się nad kwestią konieczności stworzenia nowych izb parlamentarnych i/lub czwartego filara władzy, reprezentujących czy to wyłącznie interesy młodego pokolenia czy to interesy Przyrody właśnie, najlepiej posiadających prawo weta względem tradycyjnych procedur demokratycznej polityki. Mamy też do czynienia z nowymi dyscyplinowymi przedmiotami nauczania, jak anthropocene governance.

W najbliższych latach ludzkość, w tym jej europejska część, ta która w kwestii ochrony środowiska, zmian klimatycznych, zaniku bioróżnorodności ma najwięcej do zaproponowania, będzie musiała zrewidować swe dotychczasowe ujęcia człowieka i jego roli na Planecie. Europa – demokratyczna UE – nie będzie mogła nie podejść do tego zjawiska holistycznie, a więc "antropocenowo", a nie selektywnie (o plastiku, o zanieczyszczeniu wód, o zasoleniu ziemi). Bez paradygmatycznej zmiany ujmowania człowieka, w tym zdecydowane wyjście poza tradycyjne czynniki charakteryzujące jednostki (wiek, płeć, zawód) skuteczne podjęcie się zapobiegania wyzwaniom Antropocenu nie będzie możliwe.

Biogram

Radosław Markowski, politolog. Profesor nauk społecznych, dyrektor Centrum Studiów nad Demokracją, Uniwersytetu SWPS. Zainteresowania: porównawcza politologia, socjologia polityki, demokracja.

Laureat nagrody (zbiorowej) Amerykańskiego Tow. Nauk Politycznych (APSA); oraz im. S. Nowaka za zainicjowanie Polskiego Generalnego Studium Wyborczego i badania zachowań politycznych.

Członek redakcji, m.in.: European Journal of Political Research, Political Studies, Populism, European Union Politics. Autor licznych publikacji w czasopismach o wysokim Impact Factor oraz współautor i redaktor książek publikowanych w Oxford, Cambridge, Manchester University Press, Sage, Routledge i in. Visiting Professor (tylko roczne pobyty) uniwersytetów Duke, Wisconsin-Madison, Rutgers, CEU.

Ekspert projektów m.in. fundacji Bertelsmanna (BTI i SGI od 2010 --), Varieties of Democracy (V-Dem od 2016 ---), Hertie School of Governance (od 2017 ---). Członek/kierownik licznych międzynarodowych komparatystycznych projektów badawczych, w ramach FP6 i FP7, COST, IREX, ERC.

■ Dr Dariusz Brzeziński (IFiS PAN)

Historia i utopia w dobie antropocenu

Celem wystąpienia jest unaocznienie relacji między sposobem tworzenia narracji o przeszłości, a wzbudzaniem wrażliwości na zagrożenia klimatyczne oraz próbami inicjowania w tym względzie adekwatnych zmian społecznych. Problematyzowana będzie zatem relacja między historią a utopią, przy czym ta druga kategoria będzie rozumiana jako zespolenie relatywizacji istniejącej rzeczywistości z dążeniem do rozwijania alternatyw względem obecnych w niej struktur, instytucji oraz imaginariów społecznych. W trakcie wystąpienia zestawione zostaną ze sobą trzy rodzaje dyskursów poświęconych antropocenowi: postnaturalistyczny (reprezentowany przez Dipesha Chakrabarty'ego), ekomarksistowski (analizowany na przykładzie teorii kapitałocenu Jasona W. Moore'a) oraz ekokatastroficzny (ilustrowany w odniesieniu do prac Naomi Oreskes i Erica Conwaya). Porównane zostaną zarówno zastosowane w nich sposoby pisanie o przeszłości, jak i wizje budowania przyszłości, uwzględniające zagrożenia klimatyczne. Rozważania zakończy refleksja dotycząca przeobrażeń myślenia utopijnego w dobie antropocenu.

Biogram

Informacja o autorze: Doktor nauk społecznych, adiunkt w Zakładzie Socjologii Teoretycznej IFiS PAN. Jego zainteresowania naukowe obejmują głównie współczesną myśl społeczną, a także socjologię, antropologię i teorię kultury. W tych obszarach prowadzi także wykłady i zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 2018-2023 Visiting Research Fellow w School of Sociology and Social Policy na University of Leeds. Ostatnio współredagował książkę pt. Culture & Art zawierającą wcześniej niepublikowane lub nieobecne w obiegu intelektualnym prace Zygmunta Bauman'a poświęcone teorii kultury i socjologii sztuki (Polity Press 2021).

■ Dr Piotr Filipkowski (IFiS PAN, CBH PAN)

Wobec złożoności świata – między historią środowiskową a antropologią niemożności

Z wielości reakcji na doświadczaną i diagnozowaną rosnącą złożoność świata, chciałbym przybliżyć dwie odpowiedzi współczesnej humanistyki. Pierwszą jest historia środowiskowa (environmental history), proponująca radykalne nieraz reinterpretacje przeszłości i podsuwające nowe słowniki myślenia i opisu relacji między człowiekiem a przyrodą. Stawką nie jest tu tylko kolejny humanistyczny zwrot - ale zmiana praktyk działania w przyszłości (od teraz). Druga odpowiedź to socjologia Hartmuta Rosy, niemieckiego badacza, który recepty na przyspieszenie świata szuka w pojęciu - i praktyce - zindywidualizowanego "rezonansu" i oswajania "niemożności". Obie te propozycje zachęcają do przemyślenia na nowo kategorii sprawczości, ryzyka i losu.

Biogram

Piotr Filipkowski, socjolog, adiunkt w IFiS PAN i pracownik naukowy Centrum Badań Historycznych PAN w Berlinie. Bada relacje między indywidualnym doświadczeniem biograficznym, a ich reprezentacjami historiograficznymi, socjologicznymi i antropologicznymi, w szczególności dotyczącymi II wojny światowej, socjalistycznej modernizacji i kapitalistycznej transformacji. Autor monografii Historia mówiona i wojna. Doświadczenie obozu koncentracyjnego w perspektywie narracji biograficznych (Monografie FNP, Wrocław 2010).

■ Dr Wojciech Doliński (Instytut Socjologii, UWr)

Katastrofa naturalna a kryzys wewnętrzny. O trudzie badania związków jednostki i wspólnoty

Katastrofa naturalna pozwala spontanicznie ujawnić się cechom, które odpowiadają za nieformalne współdziałanie zespołów mundurowych i wspólnot (np. sąsiedzkich). Żywioł pogłębia tę nieformalność w kierunku zadaniowego zniesienia asymetrii między tymi podmiotami.

Kryzys jednostki w kontekście żywiołu nie dotyczy w pierwszym rzędzie jej problemów z budowaniem narracji o aktualnych przeżyciach, lecz przede wszystkim tego, że może być przez żywioł pozbawiona możliwości współdziałania z innymi (np. działania obronnego, niwelującego straty). Innymi słowy dokonywane przez nią zmiany i przesunięcia w dotychczasowych „zasobach wiedzy podręcznej” nie przełożą się na możliwość wypracowywania „wspólnoty doświadczenia”, tego obszaru, w którym ujawnia się możliwość „przekładalności perspektyw” ważnych uczestników zdarzeń (np. ekspertów i nie-ekspertów).

W sytuacji ekstremalnego zagrożenia badanie związków jednostki i wspólnoty natrafia na podstawowy problem, jakim jest ustalenie zakresu przepuszczalności wspólnot, które w kontekście katastrofy można rozumieć jako systemy względnie otwarte lub względnie zamknięte. Z jednej strony typ zagrożenia decyduje o stopniu przepuszczalności systemu, a z drugiej natomiast, interakcje społeczne organizują w jedną rozmaite zbieżne i rozbieżne normy (problem hybrydyzacji).

Biogram

Wojciech Doliński – doktor, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Wieloletni członek Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Współzałożyciel Pracowni badań nad światem przeżywanym (2017). Autor, współautor, współredaktor książek, artykułów i prezentacji konferencyjnych na temat zastosowania m.in. dokumentów osobistych (np. pamiętniki) do badania sportu, niepełnosprawności, relacji międzyetnicznych, oraz problemu doświadczania sytuacji kryzysowych.

■ Dr hab. Karolina Wigura (Wydział Socjologii UW)

Pandemia jako doświadczenie utraty i żałoba

Pod wpływem pandemii koronawirusa Polska znalazła się w tym roku na 11 miejscu pod względem tzw. excess mortality, czyli nadmiernej śmiertelności. Przypadki śmierci są wywołane zarówno nowym mikroblem, jak i ograniczeniami w dostępie do służby zdrowia spowodowanymi zmianami w jej funkcjonowaniu podczas natężonych przypadków zachorowań w kolejnych falach pandemii. Dla badaczy społecznych oraz dla filozofów otwiera to obszar zainteresowania tyleż niesłychanie istotny co przemilczany w debacie publicznej: wpływ spotęgowanym przypadków żałoby na życie zbiorowe. W mojej wypowiedzi podejmę najważniejsze z punktu widzenia filozofii społecznej zagadnienia związane z tym aspektem kryzysu, z którym się mierzymy.

Biogram

Karolina Wigura – dr hab., socjolożka, publicystka. Członkini Zarządu fundacji Kultura Liberalna. Wykładowczyni na Wydziale Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Członkini Rady European Council on Foreign Relations. Opublikowała książki: Wina narodów. Przebaczenie jako strategia prowadzenia polityki (2011) oraz Wynałazek nowoczesnego serca: Filozoficzne źródła współczesnego myślenia o emocjach (2019 oraz The End of the Liberal Mind. Poland's New Politics (2020).

■ Dr hab. Małgorzata Bogunia-Borowska, prof. UJ (Instytut Socjologii)

Doświadczenie zmiany w czasie pandemii – perspektywa fenomenologiczna

Pandemia koronawirusa w roku 2020 spowodowała, że w życiu ludzi pojawiły się zmiany. Kategoria zmiany jest niezwykle ważna a analizach społecznych i kulturowych, szczególnie w czasie sytuacji kryzysowych i katastroficznych. Przedmiotem niniejszego opracowania jest doświadczenie zmiany w czasie pandemii w perspektywie indywidulanych ludzi. Analizie poddane zostaną dzienniki osób, które systematycznie opisywały swoje przeżycia, refleksje, myśli i wydarzenia. Autorami dzienników jest niezwykła grupa osób, którą można określić jako polską inteligencję. Są to osoby wrażliwe, czujnie obserwujące otoczenie, szukające odpowiedzi na różne pytania, mające wysokie kompetencje i wiedzę, o wysokiej kulturze osobistej, erudycyjne i elokwentne. Dzienniki stanowiły bogate i interesujące źródło badawcze.

Analiza wykonana jest w perspektywie fenomenologicznej oraz ze szczególnym uwzględnieniem tradycji socjologii codzienności. Ta pierwsza pozwala wnikać w świat przeżywany i subiektywne rozumienie rzeczywistości. Natomiast ta druga docenia i koncentruje się na codzienności ludzkich doświadczeń. Dzięki takiemu ujęciu możliwe jest poznanie i zrozumienie tego, jak się sami definiujemy, co jest dla nas ważne, jak postrzegamy świat, czego się obawiamy, co nas cieszy, jakimi wartościami kierujemy się w życiu.

Biogram

Dr hab. Małgorzata Bogunia-Borowska, prof. UJ jest socjologiem, kulturoznawcą i medioznawcą. Pracownik naukowy w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Absolwentka Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej oraz Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, a także Studium Zarządzania i Biznesu na Wydziale Prawa i Administracji przy Zakładzie Ekonomii Stosowanej UJ.

Specjalizuje się w tematyce socjologii codzienności, socjologii wizualnej, edukacji medialnej oraz kulturze mediów i filmu. Bada współczesne przemiany kulturowe i cywilizacyjne, w szczególności wszelkie aspekty życia w społeczeństwie konsumpcyjnym.

Stypendystka Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Wielokrotna stypendystka rządu Republiki Włoskiej.

Członkini Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego (ISA), Polskiego Stowarzyszenia Socjologicznego (PTS) oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologii Wizualnej (IVSA) oraz Council for European Studies at Columbia University (CES).

■ Mgr Anna Szarzyńska (Instytut Socjologii UJ)

Czy walcząc z wirusem bierzemy pod uwagę przegraną? Refleksje na temat śmierci w czasach pandemii COVID-19

Katastrofa, klęska żywiołowa, zaraza... każda sytuacja graniczna jest walką, w której stawkę stanowi ludzkie życie. Śmierć oznacza przegranie tej walki. Pandemia COVID-19, która w roku 2020 opanowała niemal cały świat, jest właśnie taką sytuacją. Wciąż wystawia ona na ogromną próbę zarówno życie społeczne, jak i prywatne życie każdego z nas. Pociąga za sobą szereg negatywnych konsekwencji m. in. politycznych i ekonomicznych, ale przede wszystkim zdrowotnych. Czy w tych trudnych czasach, pełnych zagrożeń, obostrzeń i niedogodności, na co dzień pamiętamy i myślimy o ostatecznej

konsekwencji koronawirusa, a mianowicie o śmierci? Wystąpienie inicjujące dyskusję na ten temat ma szansę stać się nie tylko kolejnym istotnym krokiem w kierunku konstruowania obrazu pandemii COVID-19, ale również cennym głosem w toczącej się od dawna powszechnej debacie, dotyczącej przemian społecznego podejścia do zjawiska śmierci we współczesnych czasach.

Biogram

Mgr Anna Sarzyńska - doktorantka w Zakładzie Badania Kultury Współczesnej, w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej główne zainteresowania naukowe to socjologia turystyki oraz socjologia wizualna. Przygotowuje rozprawę doktorską dotyczącą społeczno- kulturowych aspektów tanatoturystyki w Czarnobylskiej Strefie Wykluczenia. Najważniejsze publikacje:

- Czy walcząc z wirusem bierzemy pod uwagę przegraną? Refleksje na temat śmierci w czasach pandemii COVID-19 [w:] Dzienniki stanu pandemii (czytane z perspektywy socjologii codzienności), Gumuła, W., (red.), Kraków, Wydawnictwo Nomos, 2021, s. 139-171.

- Medialne życie katastrofy. Przypadek wybuchu w Czarnobylskiej Elektrowni Jądrowej, „Kultura Współczesna. Teoria, Interpretacje, Praktyka”, 2020, tom 2(109), s. 53-68.

- Być jak Tony Halik. Społeczno-kulturowe determinanty wyłonienia się kategorii travelbrytów, „Kultura Popularna”, 2019, tom 1(59), s. 30-42.

- Turystyka kulinarna. Analiza zjawiska na przykładzie filmu „Jedz, módl się, kochaj”, „Kultura Popularna”, 2018, tom 2(56), s. 110-121.

■ Dr hab. Marek Rembierz, profesor UŚ (Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji)

Stan pandemii jako doświadczenie duchowe

Doświadczenie stanu pandemii – o czym zaświadczać też dzienniki – dla wielu osób i społeczności okazuje się czymś całkowicie niespodziewanym, co nie tylko zakłóca względnie ustabilizowaną i przewidywalną codzienną egzystencję, ale burzy również dotychczasowe „pewne” rozumienie świata jako względnie przewidywalnego środowiska ludzkiego życia, co wywołuje poczucie zagubienia i dezorientuje niejako metafizycznie, co stawia wobec nowych zasadniczych pytań i wzywań. W taki sposób (na podobieństwo „egzystencjalnego wstrząsu”) doświadczenie stanu pandemii usilnie skłania do podjęcia w mniej lub bardziej dojrzałej postaci ćwiczenia duchowego (w kontekście zasadniczych, metafizycznych pytań i wątpliwości) i skłania do uczenia się wciąż na nowo orientacji w rzeczywistości ukazującej w pandemii swe odmienne (przesłonięte, skrywane i groźne) oblicze.

Biogram

Marek Rembierz, dr hab., prof. Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe: filozofia i etyka (m.in. filozofia polska), religioznawstwo, pedagogika (m.in. edukacja międzykulturowa). Wspólnie z K. Ślezińskim redaguje (od 2006) rocznik „Studia z Filozofii Polskiej”. Współredaktor m.in.: „Bezradność. Interdyscyplinarne studium zjawiska w kontekście zmiany społecznej i edukacyjnej” (Katowice 2005, wraz z Z. Gajdźką); „Wokół «Pamięci i tożsamości»” (Poznań 2010, wraz z A. Olechem); „Jak uprawiać historię filozofii i jak jej nauczać?” (Częstochowa 2013, wraz z M. Woźniczka). Współredaktor (ze strony polskiej) dwóch tomów powstałych w 2008 roku we współpracy naukowej polsko-słowackiej: „Społeczeństwo – kultura – moralność” (Bielsko-Biała 2008) oraz „Filozofia a slovanské myšlienkové dedičstvo: osobnosti, problémy, inšpirácie” (Bratislava 2008). Współprowadził – z prof. Hubertem Mikołajczykiem – projekt badawczy dotyczący hermeneutyki kultury i roli hermeneutyki w kulturze intelektualnej; w wyniku tych prac współredagowałem również dwa tomy: „Hermeneutyczne dziedzictwo filozofii” (red. H.T. Mikołajczyk, M. Oziębłowski, M. Rembierz,

Kraków 2006) i „Hermeneutyczna tradycja filozofii” (red. H.T. Mikołajczyk, M. Rembierz, Słupsk 2009). Członek m.in. Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (członek Zarządu Głównego), Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej, Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Z-ca przewodniczącego Komitetu Olimpiady Filozoficznej w Bielsku-Białej. Współorganizator i uczestnik konferencji krajowych i międzynarodowych. Członek Komitetu Organizacyjnego Letniej Szkoły Nauk Filozoficznych i Społecznych, im. Prof. Jana Szczepańskiego. Członek Kapituły Śląskiej Nagrody im. Juliusza Ligonia (od 2012 r.). Członek Komisji ds. Stosunków Polsko-Czeskich i Polsko-Słowackich PAN.

Sesja IV:

- Dr hab. Łukasz Afeltowicz, profesor AGH (Wydział Humanistyczny), dr hab. Michał Wróblewski, profesor UMK (Wydział Filozofii i Nauk Społecznych)

Epidemie w perspektywie socjologii i antropologii: co wiedzieliśmy przed pandemią COVID-19, czego dowiedzieliśmy się dzięki niej

W prezentacji stawiamy sobie dwa cele. Po pierwsze, chcemy pokazać, że nauka dysponowała ogromną wiedzą na temat epidemii wyłaniających się chorób zakaźnych na długo przed wybuchem pandemii COVID-19. Nie jest to jedynie kwestia racjonalizacji wstecznej czy wiedzy niszowej. I nie dotyczy to wyłącznie medycyny czy epidemiologii. Również nauki społeczne, w tym socjologia zgromadziły duży korpus badań i modeli wyjaśniających. Wiedzieliśmy m.in. jak zarządzać kryzysami tego typu, jak rozwija się dyskurs medialny i potoczny, co kształtuje lęki i postawy, jakich lęków i postaw możemy się spodziewać. COVID-19 jest zjawiskiem pod wieloma względami modelowym. Niemniej każda epidemia jest do pewnego stopnia wyjątkowa. Drugim celem naszego wystąpienia jest pokazanie co nowego o świecie może nam powiedzieć pandemia.

Biogramy

Łukasz Afeltowicz, absolwent UMK w Toruniu, aktualnie profesor AGH w Krakowie, zajmuje się społecznymi studiami nad nauką i technologią oraz socjologią środowiskową. W latach 2016-2021 prowadził badania nad wyłaniającymi się chorobami zakaźnymi.

Michał Wróblewski – dr hab., profesor uczelniany zatrudniony w Instytucie Socjologii UMK w Toruniu; interesuje się studiami nad nauką i technologią oraz socjologią medycyny, zdrowia i choroby; obecnie prowadzi badania nad społeczną percepcją chorób zakaźnych i kontrowersjami wokół zanieczyszczenia powietrza; autor (razem z Ł. Afeltowiczem) książki „Socjologia epidemii. Wyłaniające się choroby zakaźne w perspektywie nauk społecznych”, która ukaże się w tym roku nakładem Wydawnictwa Naukowego UMK.

- Prof. dr hab. Jacek Kurczewski (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW)

Państwo i pandemia

Intencją wystąpienia jest ilustracja możliwości lepszego poznania zjawiska władzy państwowej w sytuacji szczególnej jaką jest pandemia. Punkt wyjścia stanowi tzw. postawa obserwatora naiwnego. Interesuje mnie państwo jako składnik pandemii i pandemia wewnątrz państwa na poziomie

jednostkowym, lokalnym, centralnym i międzynarodowym. Materiały są różne: samoobserwacja działacza samorządowego, debaty parlamentarne i medialne, dokumenty władz państwowych, wyniki badań opinii społecznej. Pojęcia kluczowe to 1) odpowiedzialność; 2) współpraca; 3) konkurencja. Teza ogólna: im większa niepewność tym większa gotowość do współpracy i mniejsza do przyjęcia odpowiedzialności. Wystąpienie zmierza do charakterystyki praktyki prawa i państwa ('żywe prawo' i 'żywe państwo') w takich okolicznościach i jej zakorzenienia w teorii społeczno-prawnej.

Biogram

*Ur. 1943 w Edynburgu, prof. dr hab. związany z Instytutem Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, obecnie emeryt. B. kierownik Katedry Socjologii i Antropologii Obyczajów i Prawa ISNS UW, b. dyrektor naukowy Międz. Instytutu Socjologii Prawa (Onati). Ostatnio wydał *Spór i sądy* (II wyd. uzupełnione, Nomos, K. 2020).*

■ Dr hab. Franciszek Czech, dr Paweł Ścigaj (Instytut Studiów Międzykulturowych UJ)

Głęboka nieufność w Polsce okresu pandemii COVID-19. Badania teorii spiskowych jako narzędzie diagnozy społeczno-politycznej

Problematyka zaufania – w znacznej mierze za sprawą analiz Piotra Sztompki – stała się znaczącym aspektem analiz kondycji współczesnych społeczeństw. Wydaje się jednak, że w aktualnych okolicznościach warto szczególnej wnikliwości poddać jej „lustrzane odbicie” w postaci społecznej nieufności, która również ma różne odmiany i funkcje społeczne. Dobitym jej przejawem jest głęboka nieufność, czyli nie tylko pesymistyczne założenie, że sprawy potoczą się w niepożądanym kierunku, ale przeświadczenie, że ktoś celowo i podstępnie działa na niekorzyść grupy, z którą się identyfikuje. Postawa tak rozumianej głębokiej nieufności często przejawia się w formie rozmaitych narracji spiskowych. W ostatniej dekadzie wyraźnie wzrosła, zarówno w Polsce jak i w innych krajach, liczba badań na temat teorii spiskowych. Ich znaczną część stanowią psychologiczne i politologiczne analizy mające na celu określenie przyczyn i konsekwencji myślenia spiskowego na poziomie jednostkowym. Natomiast w naszym wystąpieniu zamierzamy skoncentrować się na teoriach spiskowych jako źródle wiedzy o zbiorowości. Naszym celem jest określenie, co badania teorii spiskowych pozwalają nam powiedzieć nie tyle o konkretnych jednostkach, które w nie wierzą, ale o sytuacji społeczno-politycznej, w jakiej narracje te stały się popularne. Podstawą do takiej diagnozy są reprezentatywne badania sondażowe przeprowadzone w Polsce w czasie trwania pandemii COVID-19.

Biogramy

*dr hab. Franciszek Czech – politolog i socjolog, pracownik Instytutu Studiów Międzykulturowych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jego zainteresowania badawcze obejmują problematykę kultury politycznej i narracji spiskowych. Opublikował między innymi monografię *Spiskowe narracje i metanarracje* (2015) oraz antologię *Struktura teorii spiskowych* (2014).*

*dr Paweł Ścigaj – politolog, pracownik Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Prowadzi badania w zakresie teorii polityki oraz psychologii polityki, ze szczególnym uwzględnieniem teorii dehumanizacji i wrogości międzygrupowej oraz ich wpływu na procesy polityczne. Opublikował między innymi monografię *Tożsamość narodowa. Zarys problematyki* (2012).*

■ Dr hab. Bożena Gierat-Bieroń, dr hab. Kinga Gajda (Instytut Studiów Europejskich UJ)

Sektor kultury wobec pandemii Covid-19. Sukcesy i porażki samorządowych strategii wsparcia a kwestia solidarności społecznej

Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników rocznych badań jakościowych (2020) nad skutkami pandemii Covid-19 w sektorze kultury, przeprowadzonych w sześciu polskich miastach: Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu – wybranych ze względu na fakt, że kultura i artyści ogrywają w nich znaczącą rolę promocyjną i wizerunkową. Istotą badania była próba odpowiedzi na pytanie o rolę samorządów miejskich w procesie radzenia sobie sektora kultury z sytuacją kryzysową.

Badaczki analizowały trzy zmienne charakterystyczne dla sytuacji kryzysu: adekwatność pomocy samorządu miejskiego, innowacyjność rozwiązań i zastosowanie idei solidarności. W wystąpieniu skupią się na ostatniej.

Solidarność nie tylko łączona jest przez wielu socjologów i filozofów ze zmianami społecznymi, ale opisywana jest jako jedna z metod radzenia sobie z kryzysem, transformacją kulturową oraz uzupełniania nadwyrężonego potencjału. W ramach projektu, solidarność definiowano jako praktyczną postawę, zasadę społeczną opartą na zaufaniu i dialogu. Przyjmując za Habermasem i Fukuyamą, że kredyt zaufania to jeden ze składników kapitału społecznego, reguła działania i kooperacji, wątek ten poddano podczas badania szczegółowej analizie. Okazuje się bowiem, że utrzymująca się od dekad „sztywna” relacja pomiędzy samorządem a artystami uległa tylko pogłębieniu w pandemii. Doszło do swoistego odwrócenia czy przesunięcia ról. Artyści bowiem zamiast polegać na pomocy samorządowej (z której częściowo korzystali jednak), zaczęli pomagać sobie nawzajem (uruchamiając „samopomoc”) i wykorzystując kryzys do tworzenia „nowej formy dialogu” czy budowania międzyśrodowiskowej sytuacji społecznej, pozwalającej pokonać trudności. Takie przesunięcie poczucia solidarności z pozycji horyzontalnej do wertykalnej można za Tonym Judt nazwać „postawą porozumienia dla rozwoju”. W tej kwestii na szczególną uwagę zasługuje miasto Kraków, gdzie relatywnie najwyższy odsetek osób deklarowało poczucie wspólnotowości w czasach kryzysu. Rodzi się zatem ostatecznie pytanie: Na ile globalny kryzys wzmacnia lub osłabia lokalne więzy społeczne i tworzy nowe/nawatorskie zasady organizacji środowisk zawodowych?

Biogramy

Bożena Gierat-Bieroń: Adiunkt, doktor habilitowana nauk o polityce i administracji (UJ), doktor nauk humanistycznych (UJ). Jej zainteresowania badawcze dotyczą takich obszarów naukowych jak: polityki kulturalne, polityka kulturalna Unii Europejskiej, dziedzictwo kulturowe Europy, relacje zewnętrzne UE w dziedzinie kultury, dyplomacja kulturalna. Profesor wizytująca na uniwersytetach w: Leuven (2020), di Sassari (2012), Glasgow (2011), Groningen (2009), Trinity College Dublin (2006). Stypendystka Funduszu Tempus, Royuchi Sazakawa, Komisji Europejskiej (Uniwersytet Osaka, 2009) oraz programu UJ-JAM (Uniwersytet w Kobe, 2016). Wykładała w Szkole Letniej Kultury Polskiej w Rzymie, w Collequim Civitas w Warszawie. Autorka monografii i artykułów naukowych, ekspertyz europejskich, członkini międzynarodowego stowarzyszenia badaczy ECURES. W latach 2002-2009 koordynatorka międzynarodowego anglojęzycznego programu magisterskiego UJ - Euroculture. W latach 2012-2013 -

pełnomocniczka Dyrektora Narodowego Centrum Kultury ds. Wrocław ESK 2016. Laureatka nagród Rektora UJ i Dziekana WSMiP. Obecnie kierownik studiów podyplomowych Dyplomacja Kulturalna UJ.

Kinga Anna Gajda: Doktor habilitowana w dziedzinie nauk o kulturze i religii (UŚ, 2020), doktor literaturoznawstwa (UJ, 2007). Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę związaną z pamięcią, dziedzictwem oraz kompetencjami międzykulturowymi. Profesorka wizytująca w wielu europejskich instytucjach badawczych. Adiunkt w Katedrze społeczeństwa i kulturowego dziedzictwa Europy UJ.

■ Dr Tomasz Sobierajski (Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW)

Postawy Polaków wobec szczepień przeciwko COVID-19 w sytuacji pandemii

Ogniska chorób zakaźnych wywołują ogromny strach i chęć uniknięcia zakażenia. Jedną z najskuteczniejszych metod ograniczania epidemii są szczepienia. Jednak, aby ta strategia była skuteczna, większość podatnej populacji powinna zostać zaszczepiona w krótkim czasie. Może to wymagać zmiany praktyki wykonywania szczepień ochronnych i zmiany postaw wobec szczepień. Pandemia COVID-19, która ogarnęła cały świat stanowiła – i stanowi nadal – poligon doświadczalny dla realizacji masowych szczepień na szeroką skalę. Po raz pierwszy w dziejach wakcynologii polskiej, programem szczepień – realizowanych w krótkim czasie, w warunkach pandemii - zostali objęci wszyscy mieszkańcy Polski.

Proces realizacji szczepień przeciwko COVID-19 napotyka na bardzo duże trudności, m.in.: logistyczne i polityczne oraz rodzi szereg napięć społecznych. W omówionym wykładzie odwołam się do badań, które przeprowadziłem z zespołem prof. Banaszkiewicz z Dziecięcego Szpitala Klinicznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, opublikowanych w prestiżowym *Human Vaccines and Immunotherapeutics* w maju 2020 roku. Badanie zostało przeprowadzone wśród dorosłych Polaków, w sytuacji, kiedy pandemia była zjawiskiem czysto hipotetycznym. Przedstawię również klasyczne postawy Polaków wobec szczepień oraz przeanalizuję wpływ sił pro- i antyszczepionkowych na decyzje Polaków o (nie)zaszczepieniu się szczepionką przeciwko COVID-19.

Biogram

Dr Tomasz Sobierajski – socjolog, metodolog, badacz, wakcynolog społeczny, wykładowca akademicki, adiunkt w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. Autor wielu krajowych i zagranicznych publikacji naukowych i popularnonaukowych z dziedziny socjologii zdrowia, socjologii edukacji, komunikacji interpersonalnej i wakcynologii społecznej. Projektuje oraz koordynuje polskie i międzynarodowe projekty badawcze dla instytucji rządowych, organizacji pozarządowych i firm prywatnych. Realizuje badania naukowe we współpracy z Warszawskim Uniwersytetem Medycznym, Narodowym Instytutem Zdrowia Publicznego – Państwowym Zakładem Higieny i Narodowym Instytutem Leków oraz Uniwersytetem Ankarzkim. Autor monografii Społeczny kontekst szczepień. Wprowadzenie do wakcynologii społecznej i socjologii szczepień.

Sesja V:

■ Dr Artur Kościański (IFiS PAN)

„Epidemia kocha chaos...” – [Post]konfucjańskie społeczeństwo Tajwanu w walce z epidemią COVID-19

„[Daliuxing ai hunluan, 大流行 愛 混亂], pandemia kocha chaos... a my chcemy zrobić wszystko co możliwe, aby chaos zminimalizować...” /pracownik tajwańskiego Centrum Dowodzenia Epidemią/.

Tajwan był pierwszym krajem, który wdrożył środki przeciwko nowemu koronawirusowi już 31 grudnia 2019 roku i jako pierwszy kraj poinformował Światową Organizację Zdrowia o możliwości przenoszenia nowego koronawirusa z człowieka na człowieka w chińskim Wuhan (ChRL). W ramach środków ostrożności rząd Tajwanu rozpoczął kontrolę stanu zdrowia pasażerów lotów z Wuhan na Tajwan. Właściwa reakcja rządu i tajwańskiego społeczeństwa stały się przedmiotem zainteresowania naukowców i międzynarodowych mediów publikujących liczne doniesienia o skuteczności polityki Tajwanu w kontrolowaniu epidemii COVID-19. Jednym z kluczowych czynników sukcesu Tajwanu było wykorzystanie innowacyjnej technologii informacyjnej, która współpracuje z systemem Narodowych Ubezpieczeń Zdrowotnych i krajowym Centrum Dowodzenia Epidemią. Jednakże ważną rolę w tym systemie wypełnił czynnik ludzki: mobilizacja społeczna, pamięć epidemii SARS, poczucie odpowiedzialności i konfucjańska kultura społeczna.

Współcześnie na Tajwanie konfucjanizm jako sposób życia ma w większej mierze charakter latentny. Poza systemem edukacji i rytualizowanymi działaniami narodotwórczymi w swojej czystej postaci jest praktycznie nieobecny w codziennym życiu tajwańskiego społeczeństwa. [Post]konfucjańska zasada – od rodziny, poprzez sąsiedztwo do narodu – przełamuje konfucjański indyferentyzm wobec spraw publicznych i mobilizuje społeczeństwo do skutecznej walki z epidemią COVID19.

Biogram

Artur Kościański, socjolog – pracuje w Zakładzie Społeczeństwa Obywatelskiego Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Od wielu lat bada społeczeństwo obywatelskie w Polsce i krajach azjatyckich. Interesuje się także Nowym Współczesnym Konfucjanizmem i strategiami sprawiedliwości transformacyjnej w Chinach i na Tajwanie. Współpracownik i stały korespondent Centrum Studiów Środkowo i Wschodnio Europejskich, Uniwersytetu Soochow w Tajpej oraz Centrum Studiów Rozwojowych Uniwersytetu Fudan w Szanghaju. Poza tym współpracuje z akademiami w Wietnamie, Mongolii i Chinach. Jest inicjatorem i organizatorem Laboratorium Dialogu Polska-Azja im. Michała Boyma w IFiS PAN. Autor i współautor licznych opracowań naukowych poświęconych tematyce samoorganizacji społecznej w Azji Środkowowschodniej i Polsce.

■ Dr Piotr Kocyba (TU Chemnitz)

Pandemia COVID-19 i społeczeństwo obywatelskie w Niemczech

Podczas wykładu zostaną przedstawione wyniki ankiety przeprowadzonej ze stowarzyszeniami i inicjatywami obywatelskimi w Niemczech (N=1.066, badanie przeprowadzone w 55 miejscowościach).

Z badania wynika, że społeczeństwo obywatelskie bardzo odczuło obostrzenia związane z pandemią COVID-19. Wiele organizacji musiało ograniczyć swoją działalność lub całkowicie jej zaprzestać. Najbardziej dotknięte były stowarzyszenia czysto wolontariackie. Jednocześnie kooperacje wzmacniają odporność organizacji społeczeństwa obywatelskiego. W przypadku tych stowarzyszeń, które posiadają zróżnicowane sieci kontaktów z partnerami z różnych sektorów, zwiększa się prawdopodobieństwo, że otrzymają one wsparcie nawet w sytuacji kryzysowej. Z drugiej strony, małe inicjatywy bez budżetu nie miały otrzymać wsparcia. Odporność na kryzys wywołany lockdownem okazuje się zatem przede wszystkim kwestią zasobów. Niemniej jednak wyniki pokazują również, że część społeczeństwa obywatelskiego była w stanie dostosować się do przebiegu pandemii i utrzymać swoją zdolność do działania – często korzystając z możliwości cyfryzacji.

Biogram

Piotr Kocyba jest badaczem Europy Środkowo-Wschodniej, który zajmuje się przede wszystkim protestami i społeczeństwem obywatelskim. Obecnie kieruje projektem "Wzburzenie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce", w ramach którego prowadzi badania ankietowe demonstracji w Warszawie. Współkieruje również projektem dotyczącym aktywizmu feministycznego w małych miastach w Polsce i w Niemczech Wschodnich. Ponadto jest członkiem zarządu Instytutu Badań nad Protestem i Ruchami Społecznymi w Berlinie.

■ Izabela Świątek, Zastępca Burmistrza Miasta i Gminy Pleszew

Edukacja w dobie pandemii

Szerokie spojrzenie na edukację w warunkach epidemii COVID-19 w wymiarze społecznym, ekonomicznym i organizacyjnym z punktu widzenia praktyka „w centrum wydarzeń”, na przykładzie Pleszewa: 29 - tysięcznej, wielkopolskiej gminy miejsko-wiejskiej. Obejmuje działalność samorządu gminnego w interakcji z jednostkami oświatowymi w odniesieniu do decyzji centralnych i regionalnych determinujących decyzje lokalne.

W opracowaniu obok faktów znanych opinii publicznej zawarte są surowe wnioski z lokalnych, celowanych badań młodzieży oraz obserwacji destabilizacji tradycyjnych procesów. Obraz zdalnej edukacji w odniesieniu do oczekiwanych efektów, wykluczenia relacyjnego i edukacyjnego.

Materiał oparty został na kilku źródłach: statystyce lokalnej dotyczącej gminy Pleszew, aktach prawnych i dokumentach urzędowych administracji rządowej, opracowaniach badań wewnętrznych i analiz.

Biogram

Nauczyciel z 20-letnim doświadczeniem w pracy dydaktycznej na czterech etapach edukacyjnych oraz w zarządzaniu szkołą. Od kilku lat zastępca burmistrza Miasta i Gminy Pleszew z zakresem zadań związanym z organizacją oraz finansowaniem oświaty i pomocy społecznej. Autorka wielu wewnętrznych analiz i strategii.

Nieustannie poszukuje nowych, inspirujących wyzwań koncentrując się w obszarach organizacyjnych i strategicznych. Tworzy projekty współpracując z młodzieżowymi liderami, poprzez lokalne rozwiązania wsparcia. Inicjatorka lokalnych programów edukacyjnych i społecznych. Propaguje model świadomego uczenia się, wykorzystującego potencjał każdego człowieka oraz doskonalącego kompetencje przyszłości.

Absolwentka kierunków pedagogicznych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. Posiada kwalifikacje zarządzania oświatą, a obecnie kończy Executive MBA.

- Płk Marek Pietrzak, rzecznik prasowy, szef Oddziału Komunikacji Strategicznej w Dowództwie Wojsk Obrony Terytorialnej

Wsparcie państwa w walce z epidemią COVID-19

Podczas swojego wystąpienia omówię zakres zaangażowania wojska we wsparcie państwa w walce z pandemią. Omówię szereg działań jakie były prowadzone od marca 2020 roku do chwili obecnej w ramach operacji pod kryptonimem "Odporna wiosna" oraz "Trwała Odporność". W ramach tych operacji każdego dnia nawet blisko 6 tys żołnierzy wykonywało szereg zadań wspierając personel medyczny, organizując punkty pobrań, wspierając punkty szczepień, osoby starsze, agencje rządowe, samorządy oraz organizacje pozarządowe. Postaram się pokazać wysiłek jaki żołnierze wojska polskiego włożyli w te działania. Jednocześnie postaram się wytłumaczyć, dlaczego wojsko angażuje się w takie działania.

Biogram

Płk Marek Pietrzak - rzecznik prasowy Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT). Funkcję tę pełni od 2017 roku, czyli od początku budowy formacji. Od ponad roku równocześnie pełni obowiązki na stanowisku szefa oddziału komunikacji strategicznej w Dowództwie WOT. Poza zwykłym komunikowaniem i utrzymywaniem relacji z dziennikarzami odpowiada też za budowanie wizerunku WOT. Laureat nagrody "Buzdygany 2020" - szczegóły w załączniku.

Od 9 lat zajmuje się wojskową komunikacją z odbiorcami zewnętrznymi oraz komunikacją wewnętrzną. Pełnił służbę na stanowiskach zastępcy rzecznika prasowego w dwóch największych dowództwach rodzajów sił zbrojnych: operacyjnym oraz generalnym. Uczestnik IX zmiany Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Iraku. Organizował i kierował największym jakie do tej pory funkcjonowało na terenie naszego kraju międzynarodowym centrum prasowym na potrzeby ćwiczenia Anakonda.

Zamiast zakończenia:

- Dr hab. Andrzej Kulig, profesor UJ (Wydział Prawa i Administracji UJ), I Zastępca Prezydenta Miasta Krakowa ds. Polityki Społecznej i Komunalnej

Kraków w dobie pandemii

Biogram

Andrzej Kulig - Zastępca Prezydenta Miasta Krakowa ds. Polityki Społecznej i Komunalnej. Koordynuje pracę wydziałów: Polityki Społecznej i Zdrowia, Komunikacji Społecznej, Gospodarki Komunalnej, Miejskiego Inżyniera Ruchu, Krakowskiego Centrum Świadczeń, a także jednostek miejskich z obszaru polityki społecznej, opieki zdrowotnej i transportu oraz działania spółek miejskich.

W latach 1996-1998 pełnił funkcję Dyrektora Gabinetu Wojewody Krakowskiego, a następnie w latach 1998-2002 Dyrektora Małopolskiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Krakowie. W latach 2002-2004 pracował w Urzędzie Miasta Krakowa na stanowisku Dyrektora Magistratu. Od 2005 do 2014 roku był zatrudniony na stanowisku Dyrektora Szpitala Uniwersyteckiego w Krakowie. W 2015 roku objął funkcję Pełnomocnika Prezydenta Miasta Krakowa ds. Polityki Społecznej, a następnie został powołany na stanowisko Zastępcy Prezydenta Miasta Krakowa.

Pracownik naukowy Katedry Prawa Ustrojowego Porównawczego Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. prof. UJ. Specjalista w zakresie prawa konstytucyjnego, autor licznych publikacji naukowych, autor oraz współautor podręczników z zakresu prawa konstytucyjnego i ustroju II Rzeczypospolitej.

